

Eija Pääkkönen

HYVÄÄ ELÄMÄÄ MUUMILAAKSOSSA

Maailmankuva, moraalit ja arvot onnellisen elämän aineksina
Tove Janssonin muumiromaaneissa

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Taiteiden ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Kirjallisuus
Joulukuu 2010

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Eija Pääkkönen	
Työn nimi – Title Hyvää elämää Muumilaaksossa	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Joulukuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 60
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielman aiheena on onnellisuuden kokeminen Tove Janssonin muumiromaaneissa. Tutkimuskohteina ovat teossarjan viisi keskeisintä hahmoa: Muumipappa, Muumimamma, Muumipeikko, Nuuskamuikkunen ja pikku Myy. Muumiromaanien fiktiivisten hahmojen ja reaalimaailman ihmisten arvomaailmassa, ajattelussa ja tunteissa on runsaasti yhtäläisyyksiä. Tutkielmassa kuvataan muumeja käyttämällä samoja käsitteitä ja periaatteita kuin ihmisiä. Taustalla vaikuttaa ajatus, jonka mukaan romaanien kaunokirjallinen maailma heijastelee reaali maailmaa ja edustaa siinä ilmeneviä piirteitä.</p> <p>Tutkielman teoreettinen viitekehys on lähtöisin psykologiasta. Onnellisuuden määrittelyssä käytetään positiivisen psykologian käsitteistöä, tärkeimpinä flow, altruismi ja optimismi. Onnellisuuden kokemusten syntymiseen vaikuttavat maailmankuva, moraalit ja arvot. Muumiromaaneissa esiintyvistä arvoista tärkeimmät ovat survaitsevaisuus ja yhteisöllisyys. Koska teosten maailmassa yhteiskunta ei aseta jäsenilleen tiukkoja vaatimuksia, myös individualismi on sallittua. Tutkielma osoittaa, että muumiromaaneista on löydettävissä positiivisessa psykologiassa kuvattuja hyvän elämän aineksia. Hahmojen kautta osoitetaan, että yhteisön merkitys onnellisen elämän taustalla on suuri ja että on olemassa yksilöllisiä tapoja tulla onnelliseksi.</p>	
Asiasanat – Keywords	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2	Maailmankuva.....	3
1.3	Moraali rakentaa onnellista elämää.....	4
1.4	Hyveet ja arvot onnellisen elämän perustana.....	5
1.5	Oikeudenmukainen yhteiskunta onnellisuuden mahdollistajana	6
2	ONNELLISUUS TUTKIMUSKOHTENA.....	7
2.1	Positiivinen psykologia ja onnellisuuden tutkimus.....	7
2.2	Mitä onni on?	10
3	MUUMIROMAANIEN MAAILMANKUVA	12
3.1	Muumien maailma	12
3.2	Yliluonnollisen olemassaolo	17
3.3	Arvoja ja asenteita muumien mailla.....	19
4	MUUMILAAKSOLAISTEN MONTA TIETÄ ONNEEN	27
4.1	Muumipappa	27
4.2	Muumimamma	39
4.3	Muumipeikko	43
4.4	Nuuskamuikkunen ja pikku Myy	46
5	MUUMIEN OIVALLUKSIA HYVÄSTÄ ELÄMÄSTÄ	50
5.1	Onnellinen elämä on nyt	50
5.2	Luottamus hyvään kantaa vaikeuksien yli	51
5.3	Muutokset avaavat uusia mahdollisuuksia.....	53
6	PÄÄTÄNTÖ	56
	LÄHTEET	.. 1

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tove Janssonin luomaa mummien tarinaa on jalostettu ja tuotteistettu vuosikymmenten saatossa hyvin monin eri tavoin. Tänä vuonna 65-vuotista taivaltaan juhliiva muumi-hahmo elää ja voi edelleen hyvin. 1990-luvulla alkanut uusin ja yhä jatkuva muumi-buumi on varsinkin tv:ssä jo moneen kertaan nähdyn animaatiosarjan siivittämänä luonut uusia muumimyönteisiä sukupolvia, jotka eivät välttämättä tunne alkuperäisiä romaaneja, vaan ovat tutustuneet mummien maailmaan silotellummassa ja kaupallisemmassa muodossa. Se, että muumit ovat jopa kirjailijan omista tavoitteista riippumatta alkaneet elää omaa elämäänsä, viittaa siihen, että niihin on sitoutuneena runsaasti merkityksellisiksi koettuja piirteitä, arvoja ja sisältöjä.

Muumeja on käytetty eri tieteenalojen tutkimuksessa. Nostan esille kaksi viime vuonna ilmestynyttä ja paljon julkisuutta saanutta tutkimusta: Sirke Happonen väitöskirja *Vilijonka ikkunassa – Tove Janssonin muumiteosten kuva, sana ja liike* (2007) ja Jukka Laajarinteen filosofisesta näkökulmasta aineistoa lähestyvä *Muumit ja olemisen arvoitus* (2009).

Sirke Happonen tarkastelee monitieteisessä väitöskirjassaan kahden ilmaisutavan, kuvan ja tekstin, yhdistymistä Tove Janssonin kirjoittamissa muumikirjoissa. Hänen tutkimuskohteinaan ovat sekä kuvakirjat että romaanit ja niiden kuvitukset sekä kuvitusluonnokset ja käsikirjoitukset. Väitöstutkimus valottaa Janssonin holistista tapaa ajatella teoksiaan kokonaisuuksina, joissa teksti ja kuvat yhdessä muodostavat merkityskokonaisuuksia. Sirke Happonen lähtökohtana on, että teksti ja kuvitus on Janssonin muumiteoksissa kokonaisuuden kannalta yhtä tärkeitä.

Tutkimuksen keskiössä on Happonen termein ilmaistuna ”liikkeen ja pysähdyksen poetiikka”, joka tutkijan mukaan on ominaista juuri muumiteoksille. Happonen selvittelee muumikirjojen eri henkilöiden tyypillistä tapaa liikkua. Liikkuminen kertoo lukijalle paitsi siitä, mihin ja miten henkilö on menossa tai mistä tulossa, myös jotakin oleellista henkilöstä sinänsä. Hän lähestyy aihettaan tanssitaiteen näkökulmasta ja käyttää Janssonin kuvituksia analysoidessaan nykytanssin sanastoa. Happonen mukaan teoksissa kuvataan hahmoja tanssi-ilmaisulle tyypillisissä positioissa, joiden avulla

tarinaa rytmitetään, viedään eteenpäin tai tarvittaessa pysäytetään. Liikkeet vahvistavat teosten draamallisuutta sekä ohjaavat myös lukijan kokemusta dynamiikan vaihteluilla.

Laajarinteen tutkimuskohteena on romaanien filosofinen ulottuvuus lähinnä eksistentiaalismin näkökulmasta katsottuna. Teoksessa pohditaan muumiromaanien henkilöiden suhdetta itseensä sekä toisiin monien elämää koskevien peruskysymysten kautta: Kuka minä olen? Mikä on paikkani yhteisössä ja maailmassa?

Tutkin pro gradu -työssäni onnellisuuden kokemista Tove Janssonin muumiromaaneissa. Mediassa puhutaan paljon hyvästä elämästä ja onnellisuudesta. Ihmisille esitellään erilaisia tapoja kohentaa elämäänsä niin fyysisesti kuin henkisestikin vaikkapa elämäntapoja tai asenteita korjaamalla. Erilaisten elämänhallintaoppaiden kirjo on runsas. Minua kiinnostaa, mitä tarjottavaa kaunokirjallisuudella on tähän aihepiiriin. Muumiromaanien fiktiivisten hahmojen arvomaailmassa, ajattelussa ja tunteissa on hyvin paljon samaa kuin ihmisten ja oletan, että muumien käsitykset hyvästä elämästä on paljolti mahdollista rinnastaa ihmisten elämää koskeviksi. Näin ollen muumeja voi tässä yhteydessä kuvata samoin periaattein ja käsittein kuin ihmisiä. Tutkimukseni taustalla vaikuttaakin ajatus siitä, että kaunokirjallinen maailma voi heijastella reaali-
maailmaa ja edustaa siinä ilmeneviä piirteitä.

Lähtökohtana tutkimukselleni on positiivisen psykologian käsitys hyvästä ja onnellisesta elämästä. Sen mukaan onnellisuus on jotain, mitä yksilö itse määrittelee sellaiseksi (Ojanen 2001, 44). Onnellisuuden taustalla voidaan nähdä maailmankuvan ja moraalin vaikutus ja sitä voidaan määrittää tarkemmin tunnusomaisia piirteitä tutkimalla. Selvitän, millaisista tekijöistä onnellisuus muumiromaaneissa syntyy, millä tavoin se ilmenee romaanien eri henkilöiden elämässä ja millaisin keinoin he näyttävät onnellisuuden saavuttavan. Koska Tove Jansson on itse monissa lähteissä todennut muumiromaaniensa paikkojen ja henkilöiden lähestyvän hänen omaa henkilöhistoriaansa, otan tutkimuksessani huomioon myös kirjailijan elämäkerrallista aineistoa selkeyttämään romaaneissa ilmenevää maailmankuvaa sekä arvopohjaa. Muumiromaanien henkilöitä analysoin kuitenkin pelkästään tekstilähtöisesti.

Aineistonani ovat teokset Muumit ja suuri tuhotulva (jatkossa MST), Muumipeikko ja pyrstötähti (MP), Muumipapan urotyöt (MU), Taikurin hattu (TUH), Vaarallinen ju-

hannus (VJ), Taikatalvi (TT), Näkymätön lapsi (NL), Muumipappa ja meri (MJM) sekä Muumilaakson marraskuu (MM). Näkymätön lapsi ei ole muodoltaan romaani vaan novellikokoelma. Se kuitenkin puolustaa paikkaansa aineistossa, koska jotkut tarinoista sisältävät tutkielmani kannalta relevanttia tietoa. Keskityn tutkimaan viiden keskeisimmän henkilön onnellisuuskokemuksia. Muumipappa ja Muumimamma, Muumipeikko, Nuuskamuikkunen sekä pikku Myy ovat romaanisarjan hahmoista pysyvimpiä ja selkeimmin karakterisoituja, minkä vuoksi juuri he ovat päätyneet tutkimuskohteikseni. Aineistooni kuuluvat teokset painottuvat tutkimuksessani sen mukaan, kuinka paljon ne tarjoavat tietoa tutkimusongelmaani liittyen.

Tutkielmani toisessa luvussa selvittelen positiivisen psykologian perusteita sekä siihen liittyvää onnellisuuden tutkimusta. Tuon myös esille tutkielmani kannalta keskeiset käsitteet sekä niiden yhteyden koko positiivisen psykologian kenttään. Kolmannessa luvussa valotan muumiromaanien kuvaa maailmasta ja taustoitan sitä Tove Janssonin oman elämän tapahtumilla. Neljännessä luvussa käsittelen keskeisiä muumiromaanien henkilöitä ja selvitan onnellisen elämän elementtejä heidän näkökulmistaan. Viidennessä luvussa esittelen tutkimustuloksia ja teen niistä yhteenvetoa.

1.2 Maailmankuva

Maailmankuvan voidaan yksinkertaisella tavalla määritellä olevan summa nykyhetkeen saakka kertynyttä, maailmaa koskevaa, luonnontieteellistä tietoa. Tämä määritelmä on objektiivinen, kaikille saman kulttuurin jäsenille sama, vaikkakin eri yksilöiden tiedot vaihtelevat sekä määrällisesti että laadullisesti. Maailmankuvaa voidaan laajentaa yksilöllisempään suuntaan liittämällä se osaksi maailmankatsomusta, jolloin käsitteeseen otetaan mukaan yksilön arvot ja asenteet olevaista kohtaan. Maailmankuvan ei tarvitse olla tosi. Esimerkiksi maakeskeinen maailmankuva on edelleen maailmankuva, vaikka se ei enää vastaakaan todellisuutta. Maailmankuvan rationaalisuus ja sen tietoon perustuvuus on aina suhteessa saatavilla olevaan tietoon. Ludwig Wittgenstein lisää edellä esiteltyyn määrittelyyn vielä sen, että eri kulttuureilla, aikakausilla, ideologisilla, sosiaalisilla tai taiteellisilla ryhmillä ja jopa ikäkausilla voi olla oma maailmankuvansa. (Envall 1989, 113–123.)

Maailmankuvan tiedollinen rakenne voidaan pilkkoa Juha Mannisen mukaan seuraavanlaisiin osa-alueisiin:

- 1) aika ja avaruus,
  - 2) maailman synty, yliluonnollinen ja sen vaikutus, olemassaolo tai olemattomuus,
  - 3) luonto ja ihmisen suhde siihen,
  - 4) ihminen ja ihmisten väliset suhteet,
  - 5) yhteiskuntarakenne, kansa, valtio ja historian kulkuun vaikuttavat tekijät.
- (Manninen 1977, 16–17.)

Käsitys maailmasta rakentaa pohjaa yksilön ajattelulle, asenteille ja kokemuksille. Koska maailmankuvaan on sisällytettävissä jota kuinkin kaikki elämän osa-alueet, mukaan lukien katsomukselliset, se välttämättä vaikuttaa hyvin voimakkaasti myös yksilön moraalien ja arvomaailman muodostumiseen.

1.3 Moraali rakentaa onnellista elämää

Juha Sihvola kuvaa teoksessaan *Maailmankansalaisen etiikka* (2005) ihmisen olemusta järjen, ruumiin ja yhteisöllisyyden muodostamana kokonaisuutena. Hänen Aristoteleen ajatuksiin pohjautuvassa näkemyksessään järkevyyteen sisältyy myös halu tehdä hyvää, minkä tarkoituksena on lisätä elämän onnellisuutta. Toisaalta ihmistä ohjaavat myös nautinnonhalu sekä halu saada tunnustusta. Nämä tekijät eivät Sihvolan mukaan motivoitu järjen vaan tunteen pohjalta. Mikäli halut johtavat toisenlaiseen toimintaan, kuin järjen mukaan olisi hyväksi, ei siitä voi seurata hyvää ja onnellista elämää ja sen vuoksi oikeiden asioiden haluaminen vaatii määrätietoista kasvattamista. (Sihvola 2005, 57–58.)

Samasta asiasta kirjoittaa myös Maija-Riitta Ollila teoksessaan *Moraalin tuolla puolen* (1997). Hänenkin mukaansa moraali on jotain, joka vaatii kasvatusta, eikä periydy uusille sukupolville geneettisesti. Kasvattajan tehtävä on haastava, koska moraali on luonteeltaan käytännöllistä ja vaatii opettajaltaan malliksi asettumista. Moraalin oppijaa tulee motivoida esittelemällä niitä myönteisiä päämääriä, joita hän voi saavuttaa niin henkilökohtaisessa elämässään kuin yhteisönsä jäsenenä, mikäli toteuttaa hyveellistä elämää. Moraalin tehokas toteutuminen edellyttääkin välttämättä voimakasta

henkilökohtaista sitoutumista, sillä sen noudattamatta jättämisestä ei koidu muodollisia seuraamuksia kuten vaikkapa yhteiskunnan asettamien normien, esimerkiksi lakien, noudattamattomuudesta. Moraalisuuden ja hyveiden itsearvoisuuteen Ollila suhtautuu kovin kriittisesti, koska hänen mukaansa yhteiskunta ja varsinkin media sen osana rakentavat ja muokkaavat ihmisen arvomaailmaa epäsuotuisaan suuntaan. Hyveiden nostaminen paheita kiinnostavammiksi onkin hänen mukaansa moraalikasvatuksen valtavin haaste. (Ollila 1997, 21–25.)

1.4 Hyveet ja arvot onnellisen elämän perustana

Oikeanlaisten asioiden haluaminen ei ole ihmiselle myötäsyntyistä vaan vaatii pitkän ajan kasvaakseen ja kehittyäkseen. Kasvun myötä halut voivat muodostua valmiuksiksi toimia ja kokea asioita järjen osoittamalla tavalla. Tällaiset valmiudet Aristoteles nimesi luonteen hyveiksi, joita ovat rohkeus, kohtuullisuus, rauhallisuus, anteliaisuus, oikea käsitys omasta itsestä, kohteliaisuus, rehellisyys ja huumorintaju. Kasvatuksen myötä luonteen hyveet voimistuvat ja ihminen siis oppii haluamaan ja arvostamaan niitä asioita, jotka hänen järkensä käsittää hyväiksi ja oikeiksi. (Sihvola 2004, 58–59.)

Luonteen hyveiden lisäksi ihmisellä tulee olla myös ajattelun hyveet, joihin sisältyvät käytännöllinen järkevyys ja teoreettinen viisaus. Käytännöllisen järkevästi ajatteleva ihminen osaa valita tilanteisiin onnellisuutta lisäävät toimintatavat, ja teoreettisen viisauden hallitseva kykenee hallitsemaan tieteellistä tietoa sekä ottamaan sitä käyttöön. Näiden tekijöiden lisäksi onnellinen elämä rakentuu myös suotuisista ulkoisista seikoista. Onnellisen elämän komponentteja ovat kaiken kaikkiaan asiat, joilla on arvoa sinänsä ja jotka eivät toimi vain toisten arvojen saavuttamisen välineinä. (Sihvola 2004, 59.)

Reijo Wilenius jakaa arvot kolmeen eri kategoriaan: aineelliset, sosiaaliset ja henkiset. Aineellisiin arvoihin hän laskee kuuluvaksi kaikki ruumiillisen elämän ylläpitämiseen tarvittavat asiat (ravinto, vaatetus, asunto, terveydenhuolto), sosiaalisiin arvoihin ne ominaisuudet, joita liittyy yksilöiden sosiaalisiin suhteisiin (läheisyys, ystävyys) sekä suhteeseen koko ihmisyyteen (vapaus, tasa-arvoisuus, oikeudenmukaisuus, solidaarisuus.) Henkisiin arvoihin hän lukee Platonin filosofiasta periytyvät kolme arvoa (totuus, kauneus, hyvyys) sekä lisäksi keskiajalla näiden joukkoon kohotetun pyhyden,

uuden ajan ihmisarvon ja 1900-luvulla esille nousseen luonnon arvon. (Wilenius 1999, 29–30.)

1.5 Oikeudenmukainen yhteiskunta onnellisuuden mahdollistajana

Oikeudenmukaisen yhteiskunnan jokaisella jäsenellä on yhtäläinen mahdollisuus tavoitella onnellista elämää. Jo Aristoteleen filosofiassa on esitetty ajatus, jonka mukaan yhteiskunnan tulee tarjota onnellisen elämän edellytykset poliittisin, taloudellisin ja yhteiskunnallisoin keinoin. Näin kansalainen voi kehittyä harkitsevaksi ja oman elämänsä hallitsevaksi yksilöksi joutumatta kuitenkaan liian holhouksen alaiseksi. Yhteiskunnan tarjoama liiallinen hoiva saattaa passivoida ja siten estää yksilön omaaloitteisuuden ja itsenäisyyden kehitystä. Yhteiskunnan moraalisenä tehtävänä on erityisesti huono-osaisimpien aseman parantaminen. Vastuu ihmisarvoisen elämän turvaamisesta kaikille on globaali ja vaatii erityistä tutkimista ja panostusta. (Sihvola 2005, 216–221.)

2 ONNELLISUUS TUTKIMUSKOHTENA

2.1 Positiivinen psykologia ja onnellisuuden tutkimus

Positiivinen psykologia on syntynyt Yhdysvalloissa 2000-luvun alussa. Suuntauksen keskeiset vaikuttajat USA:ssa, psykologian professori Martin Seligman ja psykologi Mihaly Csikszentmihalyi, ovat kiinnostuneita saamaan tietoa siitä, mikä tekee elämästä elämisen arvoista. Positiivinen psykologia tutkii ihmisten vahvuuksia sekä keinoja onnellisuuden lisäämiseksi. Tavoitteena on ehkäistä psykologisten ongelmien syntyä esimerkiksi luonteen vahvuuksia ja hyveitä kehittämällä. (Mattila 2008.)

Positiivisen psykologian keskeisiä tutkimuskohteita ovat myönteiset kokemukset, persoonallisuuden piirteet sekä kansalaishyveet ja hyvä luonne. Lähtökohtana on ajatus siitä, että ihminen on universaali olento, mistä taas seuraa, että kaikissa kulttuureissa arvostetaan samankaltaisia asioita, kuten oikeudenmukaisuutta, viisautta, humaaniisuutta, rohkeutta, kohtuullisuutta, itsehillintää ja hengellisyyttä. Ihmisen perustila on lievästi positiivisen kiinnostunut ja aktiivinen, joten liian helposti saavutettu mielihyvä ei tuo pysyvää onnea. Ponnistelun ja tekemisen kautta saavutettu flow-kokemus sekä kehittyminen arvokkaiksi koetuissa asioissa kuten vastuullisuus, sitoutuminen ja oikeudenmukaisuus edistävät onnellista elämää. (Ojanen 2004.)

Positiivisen psykologian taustalta löytyy antiikin filosofien, erityisesti Aristoteleen, näkemyksiä. Hänen muotoilemansa hyve-etiikka on vahvasti tämän psykologian haaran onnellisuuteen suuntautumisen taustalla. Aristoteleen hyve-etiikan kolme peruskäsitettä: arete (hyve), eudaimonia (onnellisuus) ja fronesis (käytännöllinen viisaus) heijastelevat nykytutkimuksessa hyveiden »multi-track» -luonnetta. Sen mukaan hyveellinen toiminta edellyttää hyvin syvää ja moniulotteista mekanismia, joka ulottuu tunteisiin ja tunnereaktioihin, valintojen tekemiseen, kiinnostuksen suuntautumiseen ja ennakko-odotuksiin. (Mattila 2008.)

Positiivisessa psykologiassa on nostettu esille toimintamalleja, joissa arvostetaan positiivisia kokemuksia, kannustetaan asennoitumaan positiivisesti ja joissa suuntaudutaan vahvuuksien kehittämiseen enemmän kuin puutteiden korjaamiseen. Näihin sisältyvät esimerkiksi tutkimukset psykologisista vahvuuksista, tunneälystä, positiivisista tun-

teista, optimismista, toivosta sekä kiitollisuudesta ja hyvinvoinnista. (Csikszentmihalyi 2006, 124.)

Positiivisen psykologian avainkäsite on flow. Se tarkoittaa kokemusta siitä, kun jollakin hetkellä ihminen tuntee suoriutuvansa tehtävistään ilman minkäänlaisia ponnistuksia ja vieläpä parhaimmalla mahdollisella tavalla. Flow-ilmiötä kutsutaan joskus myös ekstaasiksi tai esteettiseksi hurmioksi. Kun flow valtaa ihmisen, tämä voi täysin vailla häiritseviä ajatuksia keskittyä siihen, mitä on tekemässä. Flow-tilassa ollessaan ihminen ei tunne itseään onnelliseksi, koska sekin veisi hänen huomionsa suoritettavasta tehtävästä. Esimerkkinä Csikszentmihalyi mainitsee vuorikiipeilyn, jossa flown kokeminen vahvistaa kontrollin tunnetta vaarallisen suorituksen aikana. Onnellisuuden kokemus seuraa vasta myöhemmin, kun ihminen muistelee suorittamaansa tehtävää. (Csikszentmihalyi 1997, 29–32.)

Toinen tärkeä positiivisen psykologian kulmakivi on altruismi. Amerikkalainen sosiaalipsykologi Jane Allyn Piliavin on yksi altruismia ja sen vaikutusta ihmisen hyvinvointiin selviteltyt tutkija. Artikkelissaan ”Altruism: A Review of Recent Theory and Research” altruismi määritellään käyttäytymiseksi tai toiminnaksi, joka hyödyttää kohdetta enemmän kuin toimijaa. Altruistisen toiminnan mekanismi on ihmiselle toisaalta evolution kautta sisäänrakentunut erilaisten hätätilanteiden nopeaa selvittämistä varten; nähdessään hädässä olevan, tuntemattomankin henkilön, ihminen kokee yhteyttä, eräänlaista me-henkeä lajitoveriaan kohtaan. Toisaalta altruismia voidaan pitää myös kasvatuksen ja kehityksen aikaansaamana. (Piliavin & Charng, 1990).

Piliavinin vapaaehtoistyön tekemisen ja hyvinvoinnin suhdetta selvittelevä tutkimus osoittaa, että hyvän tekeminen edistää hyvinvointia sekä psykologisella, sosiaalisella että fyysisellä tasolla. Toisten auttaminen kohottaa mielialaa sekä itsetuntoa ja vaikuttaa positiivisesti niin mielen kuin kehonkin terveyteen. (Piliavin 2003, 241–243.)

Positiivisen psykologian tutkimusalaan kuuluu myös optimismin ja pessimismin yhteys onnelliseksi koettuun elämään. Optimismin käsite on suhteellisen uusi. 1700-luvulla Leibnitz luonnehti sitä tavaksi ajatella ja Voltairen ansiosta se levisi yleiseen kielenkäyttöön. Leibnitzin mukaan optimistinen ihminen on päätenyt järkeen perustuviin syihin nojaten uskomaan, että hyvä voittaa pahan. (Peterson & Chang 2003, 56.)

Seligman on lähestynyt optimismin käsitettä näkökulmasta, joka vastaa yksilölle luontaista tapaa selittää pahojen tapahtumien syitä. Optimistisina pidetään henkilöitä, jotka rajoittavat syyt ulkonaisiin, epävakaisiin ja erityisiin, kun taas pessimisteiksi luokiteltavat henkilöt suosivat kuvauksissaan sisäisiä, pysyviä ja yleismaailmallisia syitä. (Peterson & Chang 2003, 72.) Kysymys on siis pohjimmiltaan suhtautumistavasta. Saman vastoinkäymisen kohdattuana optimisti ajattelee, että tällä kertaa kävi näin ja ensi kerralla mahdollisesti paremmin, kun taas pessimistin näkemys on, että hänelle aina käy näin, eikä onnistumisen mahdollisuutta ole odotettavissa tulevaisuudessaakaan. Liisa Keltikangas-Järvinen pohtii samaa ilmiötä itsetunnon ja elämännhallinnan näkökulmasta. Ihminen, jolla on hyvä itsetunto, arvioi pystyvänsä vaikuttamaan tarpeeksi omaan elämäänsä; tekemään ratkaisuja, jotka ohjaavat elämää hänen haluaansa suuntaan ja toisaalta myös ottamaan siitä vastuuta. Mikäli tämä hallinnantunne puuttuu, ihminen muuttuu aktiivisesta tekijästä passiiviseksi tapahtumien kohteeksi. Elämä näyttäytyy hänelle vain sarjana sattumia tai vaikutusvaltaisempien yksilöiden hänen puolestaan tekemiä päätöksiä. Tällaisella ihmisellä on heikko itsetunto, eikä hän kykene ottamaan omasta elämästään vastuuta. Hyvä itsetunto ja optimismin kallistuva tapa selittää elämässä tapahtuvia asioita auttaa ihmistä selviytymään ikävistä ja vaikeista asioista sekä suuntaamaan voimansa tulevaisuuteen. Tämä vaikuttaa myös siten, että hän kykenee asettamaan omalle toiminnalleen riittävän korkean vaatimustason ja myös ylläpitämään sitä vastoinkäymisistä huolimatta. (Keltikangas-Järvinen 1994, 36, 38.)

Elämän käännekohdat voivat toimia henkisen kasvun mahdollistajina, toteaa Elaine Wethington artikkelissaan "Turning points as opportunities for psychological growth". Useiden eri tutkijoiden mukaan psykologisen käännekohdan kokemus koostuu sekä objektiivisista että subjektiivisista tekijöistä. Esimerkiksi arvostetun uran päättyminen ja puolison kuolema ovat yksilön sosiaalisessa ympäristössä tapahtuvia objektiivisiä muutoksia, jotka aiheuttavat syvän henkisen muutoksen. Muutosprosessi voi tapahtua myös asteittain itsetutkiskelun tuloksena. Itseraportoidut käännekohdat heijastelevat elämän tarkoitukseen tai suuntaan liittyvien arvojen muuttumista samoin kuin muutokset mahdollisesti käynnistäneitä stressitilanteita. Käännekohtien tutkiminen auttaa ymmärtämään, kuinka ihmiset itse arvioivat omaa henkistä kasvuaan tietyissä tilanteissa – sekä myös koko elämänsä aikana – kohtaamissaan muutoksissa. Tuloksia ei voi pitää kirjaimellisesti tosina. Ne kuitenkin kertovat, mistä ihmiset saavat tarkoituksen elämäänsä läpi haastavien ja stressaavien kokemusten. (Keyes & Haidt 2003,

37–38.) Tehtyjen analyysien tärkein tulos on, että yhtä lailla saavutukset kuin kärsimykset ja takaiskutkin voidaan kokea henkisen kasvun edistäjinä. Tutkimusten mukaan myös yksilön omat ponnistelut saattavat vähentää elämässä koettujen vaikeuksien negatiivisia vaikutuksia ja positiiviset tapahtumat jopa kumota aiempien, negatiivisten kokemusten vaikutukset. (Keyes & Haidt 2003, 50–51.)

Juha Sihvola toteaa, että ihminen elää onnellista elämää voidessaan toteuttaa useimpia ihmisenä olemisen piirteitä ja rakentaessaan elämästään tavalla tai toisella järjestyneen kokonaisuuden. Onnelliseen elämään voi kuulua myös ristiriitoja ja vastoinkäymisiä, ja joissakin tapauksissa juuri niistä kumpuaa elämän arvo ja kauneus. Erilaiset elämänmuutokset ja käännekohdat ovat osa onnellista elämää. Oleellista on, että ihminen voi tuntea elämänsä omakseen. (Sihvola 2005, 215–216.)

2.2 Mitä onni on?

Onnellisuuden määrittelemiseen voidaan koota tietoa neljän eri kysymyksenasettelun avulla:

1. Millaiset asiat ja tilanteet aiheuttavat ihmisessä hyvää tai pahaa mieltä?
2. Miten ihminen arvioi omaa tyytyväisyyttään, onnellisuuttaan ja sisäistä rauhaansa?
3. Miten ihminen kertoo tarinaa elämästään? Millaisia tunteita, arvoja ja merkityksiä siitä löytyy?
4. Millaisia haaveita, toiveita ja utopioita ihmisellä on?

(Ojanen 2001, 41–43.)

Onnellisuuden tutkimisen haasteena on siihen liittyvä suhteellisuus ja tulkinnanvaraisuus. Tuloksiin vaikuttavat tutkittavien omat aiemmat kokemukset, vertailu toisten kokemuksiin, omat vaatimukset, haaveet ja toiveet. Jo onnellisuuden kokeminen sinänsä on yksilöllistä ja eri ihmiset tulevat onnellisiksi erilaisista asioista. Onnellisuustutkimuksessa pyritäänkin kartoittamaan onnellisuuden aineksia ja esteitä sekä mielihyvän ja -pahan syitä. Keskeisiä kysymyksiä ovat myöskin, voiko ihminen arvioida omaa onnellisuuttaan ja voiko onnellisuutta oppia. (Ojanen 2001, 43–45, 54–56.)

Markku Ojanen pohtii keinoja onnellisen elämän saavuttamiseksi. Hänen mukaansa tärkeimpiin keinoihin lukeutuu mielekäs tekeminen. Eritoten jo edellä mainitut haasteelliset, flow-kokemuksen mahdollistavat tehtävät synnyttävät mielihyvän tunteita. Myös yhdessäolo ja vuorovaikutus sekä niihin liittyvä vahva jakamisen ja yhteisöllisyyden tunne vahvistavat elämän mielekkyyttä, samoin lähimmäisten auttaminen. Ojanen, kuten edellisessä luvussa viitatus Sihvola ja Ollilakin, korostaa hyveiden noudattamisen ja niiden edistämisen merkitystä onnellisuuden lisääjinä. Niistä tärkeimmiksi hän nostaa oikeudenmukaisuuden, anteeksiannon sekä rakkauden. Onnellisuuden kulmakiviin kuuluu hänen mukaansa myös kiitollisuus oman elämänsä hyvistä asioista sekä armon kokeminen. Armolla hän tarkoittaa kokemusta siitä, että ihminen tuntee kelpaavansa sellaisena kuin on. (Ojanen 2009.)

3 MUUMIROMAANIEN MAAILMANKUVA

3.1 Muumien maailma

Muumiromaanit luetaan korkean fantasian piiriin, koska niissä eletään omassa, autonomisessa maailmassa. Teoksista löytyy myös viittauksia siihen, että ihmisten reaali-
maailma siintää jossain taustalla ja varsinkin Tove Janssonin oman elämän piirteet
värittävät muumien maailmaa läpi koko teossarjan. (Volotinen 2010, 175–183.)

Ensimmäinen muumiteos, *Muumit ja suuri tuhotulva* esittelee muumiperheen saapu-
misen Muumilaaksoon ja kirja päättyy uuden elämän aloittamiseen siellä. Toinen
muumiromani, *Muumipeikko ja pyrstötähti* alkaa tilanteesta, jossa aikaa edellisen tari-
nan lopusta on kulunut muutamia viikkoja. Laaksosta kerrotaan, että se on ”ihmeelli-
nen, täynnä onnellisia pikku mönkiäisiä ja kukkivia puita”. Laaksoon virtaa vuorilta
joki aivan muumitalon vieritse. Muumipapan todetaan rakentaneen joen yli sillan.

Muumien maailma alkaa muotoutua kolmen ensimmäisen romaanin aikana lopulliseen
muotoonsa. Kirjoissa *Muumit ja suuri tuhotulva*, *Muumipeikko ja pyrstötähti* sekä
Muumipapan urotyöt ympäristössä kasvaa vielä palmuja ja eläimistöön saattaa kuulua
eksoottisia, tropiikin luontoon viittaavia lajeja kuten silkkiapina ja krokotiili. Näiden
kirjoittamisen jälkeen Jansson sijoitti kuitenkin Muumilaakson Suomeen ja niinpä hän
alkoi tehdä korjauksia toiseen ja kolmanteen romaaniin. Tove Janssonin mielestä
Muumilaakson ympäristökuvauksen tuli vastata pohjoismaista luontoa, vaikkakin ky-
seessä oli fantasiamaailma. (Kruskopf 1992, 194–197.) Korjausten myötä Muumilaak-
sosta muotoutuu tutunomainen, lukijaa omista lapsuuden lämpimistä ja onnellisista
kesistä muistuttava miljöö, joka puhuttelee tutunomaisuudellaan ja levollisella ilma-
piirillään.

Muumien alkuperää selitetään muumiromaaneissa varsin vähän. Teoksessa *Muumit ja
suuri tuhotulva* Muumimamma kertoo lapsuudestaan, jolloin muumipeikot asuivat
ihmisten taloissa yhdessä talonpeikkojen kanssa. Muumipeikkojen yleisin asuinpaikka
sijaitsi kaakeliuunien takana. Lämpöjohtojen yleistyttyä muumipeikot lähtivät etsi-
mään uusia asuinpaikkoja. *Taikatalvessa* Muumipeikko löytää uimahuoneen komeros-
ta pitkäkarvaisen ja puhekyvyttömän esi-isänsä. Vaikka kommunikointi muinaisen

sukulaisen kanssa ei onnistu, Muumipeikko tuntee ylpeyttä tapaamisesta. Nämä ovat lähes koko kirjasarjan ainoat huomiot, joissa viitataan muumien menneisyyteen. Myöskään Muumimamman aiemmista vaiheista ei kerrota paljonkaan ensimmäisen romaanin jälkeen. Muumipappa muistelee lapsuuttaan ja nuoruuttaan teoksessa *Muumipapan urotyöt*. Hänellä ei ole tietoa vanhemmistaan, sillä hänet oli toimitettu muumien löytölasten portaille ilman minkäänlaista saatekirjettä. Muumimamman ja Muumipapan ensikohtaamisesta kerrotaan samaisessa teoksessa. Muumipapalle niin tärkeä meri heittää haaksirikkoutuneen Muumimamman käsilaukkuineen tämän asuttaman saaren rantaan, mikä muuttaa papan elämän lopullisesti. Muistelmat valottavat hieman myös Nuuskamuikkusen, pikku Myyn ja Nipsun taustoja.

Muumiromaanien maailmassa eletään vahvasti nykyhetkeä. Muumipapan muistelmia lukuun ottamatta menneisiin ei juurikaan palata. Kun historian taakka puuttuu täysin, Muumilaaksossa nautitaan siitä, mitä kulloinenkin elämäntilanne tuo tullessaan. Onnellisesta ja tyytyväisestä elämästä kertoo sekin, että muumilaaksolaiset suunnittelevat todella vähän tulevaisuutta. Luottamus siihen, että elämä on mukavaa ja tulee sellaisenaan jatkumaankin, kantaa keveästi hetkestä toiseen.

Laaksot ympäröivät rannikkoa joka taholta. Vuoret vaelsivat pitkin merenviivaa pitkinä juhlavina kaarina ja nieminä ja lahtina, jotka työnsivät kärkensä syvälle erämaahan.

(MM, 8.)

Muumilaakso, joka on useimpien muumiromaanien keskuspaikka ja päähenkilöiden asuinpaikka, esitellään siis lyhyesti jo aivan ensimmäisen teoksen lopussa. *Muumit ja suuri tuhotulva* -tarina päättyy siihen, kun Muumipappa ja -mamma sekä Muumipeikko ja Nipsu saapuvat sinne. Laakso kuvaillaan kauneimmaksi paikaksi, jonka he ovat koskaan nähneet. Muumilaakson vehreä luonto ja lähellä oleva meren ranta luovat ihastuttavat puitteet muumilaaksolaisten elämälle ja omalta osaltaan korostavat vallitsevaa onnellisuuden ilmapiiriä. Muumiromaneissa eletään pääosin aina kesää. tarinat alkavat keväällä, kun muumit ovat nousseet talviuniltaan ja ne päättyvät syksyn saapumiseen, sillä muumit ovat perineet esi-isiltään tavan nukkua marraskuusta huhtikuuhun. *Taikatalvi* tekee tähän sääntöön poikkeuksen ja siinä Muumilaakso näyttäytyy hyvin erilaisena paikkana.

Laaksossa sijaitsevalla niityllä sijaitsee kaakeliuunia muistuttava sievä, sininen talo. Muumitalo on Muumipapan omin käsin rakentama ja ajautuu lopulliselle paikalleen Muumilaaksoon suuren tuhotulvan aikana. Talo on sininen ja muistuttaa kaakeliuunia. Muumipappa kuvailee Muumimammalle, Muumipeikolle ja Nipsulle taloa ennen sen löytymistä seuraavasti:

-Kolme huonetta, sanoi Muumipappa. – Yksi taivaansininen, toinen auringonkeltainen ja kolmas pilkullinen. Ja sinulle vierashuone ullakolla, pikku otus.

(MST, 52.)

Jo ensimmäisestä muumiromaanista alkaen on selvää, että muumitalo on paitsi viehättävä ja viihtyisä rakennus, myös ilmapiiriltään miellyttävä ja vieraanvarainen. Seuraavissa teoksissa talo lähiympäristöineen kuvataan lämminhenkisenä kotina sekä turvapaikkana maailman murjomille ja toisen hylkäämille, joihin lukeutuvat esimerkiksi näkymätön lapsi nimeltä Ninni sekä pelokas parivaljakko Tiuhti ja Viuhti.

Muumipeikko ja pyrstötähti -romaanin alussa näköala Muumilaaksoa ympäröivään maailmaan alkaa hahmottua, kun Nipsu löytää uuden, salaperäisen tien, jota hän ja Muumipeikko lähtevät tutkimaan. Tie vie meren rantaan, minne he olivat edellisen romaanin lopussa huuhtoutuneet suuressa tulvassa. Rannalta löytyy luola, joka tarinan lopussa toimii muumiperheen suojapaikkana pyrstötähden oletetun maahansyöksyn aikana. Samassa teoksessa Muumipeikko, Nuuskamuikkunen ja Nipsu tekevät myös vaaroja täynnä olevan vaelluksen Yksinäisille vuorille. Ulkopuolista maailmaa tehdään lukijalle tutuksi vähitellen, samaa tahtia kuin romaanien henkilöt ottavat sitä haltuunsa. Vieras ympäristö asettaa monia haasteita retkeläisille ja vaikeuksista selviytyminen vahvistaa ryhmän yhteenkuuluvuudentunnetta.

Aivan ensimmäisen muumiromaanin lopussa muumiperhe löytää suuren tuhotulvan jälkeen tien tulevaan kotilaaksoonsa mereltä päin. Veden laskeutuessa näkymä laaksoon ja muumien omaan pienoismaailmaan avautuu vähitellen. Merellä on tärkeä merkitys jokaisessa muumiromaanissa ja varsinkin Muumipappa kaipaa sen läheisyyttä. *Muumipapan urotöissä* hän muistelee nuoruutensa meriseikkailuita talolaiva Merenhuiskeen kyydissä yhdessä Fredriksonin, Juksun ja Hosulin kanssa. Suurimmassa roolissa meri on teoksessa *Muumipappa ja meri*, jossa muumiperhe Muumipapan

toivomuksesta jättää Muumilaakson ja muuttaa keskellä avomerta sijaitsevalle pienelle majakkasaarelle. Suuri ja arvaamaton meri on vastakohta tutulle ja turvalliselle Muumilaaksolle. Se liittyy olennaisesti varsinkin Muumipapan elämän käännekohtiin ja vaikuttaa siihen, mihin suuntaan hänen elämänsä kulkee.

Meri ja saaristolaiselämä tulivat Tove Janssonille tutuiksi ja rakkaiksi jo varhaisesta lapsuudesta lähtien. Hänen isänsä, kuvanveistäjä Viktor Jansson, oli valinnut perheensä kesänviettopaikaksi Porvoon maalaiskunnassa sijaitsevan Pellingin, missä kirjailija vietti kaikki kesänsä siihen saakka, kunnes hankki veljensä Larsin kanssa oman saaren. (Jansson 2002, 51–55.)

Per Olov Jansson muistelee, kuinka hänen sisarensa Tove Jansson kerran varhaisteiniä lähti pienellä veneellä yhdeksän meripeninkulman soutumatkalle Pellingin ympäri. Tyttö oli kysynyt luvan vain äidiltään ja isän kuultua asiasta tämä haki moottoriveineellä Toven puolimatkasta takaisin. Veli arvioi, ettei isän menettelytapa ollut paras mahdollinen ja tunsu sääliä sisartaan kohtaan. (Jansson 2004, 20–21.)

Vuonna 1947 Tove ja Lars Jansson vuokrasivat Bredskärsaaren ulompaa Pellingin saaristosta ja viettivät siellä toistakymmentä kesää. Tuo aika näkyi muumiromaanien maailmassa lisääntyneinä luonnonmullistuksina ja seikkailuina meren äärellä. Kahden ensimmäisen muumiromaanin eksoottiset kasvit jäivät taakse ja maisemat vaihtuivat enemmän pohjoismaisiksi. Kasvavan suosion myötä ihmiset alkoivat löytää tiensä Janssonien saarelle ja kirjailija koki työrauhansa olevan uhattuna. Yhdessä ystävänsä Tuulikki Pietilän kanssa hän alkoi etsiä uutta saarta. Vuosien etsimisen jälkeen sellainen löytyikin kaukaa avomereltä. (Jansson 1987, 88, 105–106.) Tuulikki Pietilän kanssa kirjoittamassaan teoksessa *Haru, eräs saari* (1996), hän kuvailee saarielämää kolmenkymmenen vuoden ajalta aina siihen saakka, kun iän tuomat vaikeudet pakottavat heidät muuttamaan sieltä pois.

Muumiromaaneissa tulee moneen kertaan esille kodin ja kotiseudun merkitys. Tarinoissa kuvaillaan perheen arkea lämpimin ja iloisin sävyin. Useassa Toven Janssonin elämää koskevassa lähteessä viitataan siihen, että muumiperheen jäsenissä ja elämässä on lukuisia yhtymäkohtia kirjailijan omaan elämään. Tove Jansson kuvailee omaa lapsuuttaan, nuoruuttaan ja perhettään sanoilla yhteenkuuluvuus, vapaus, vastuu, lojaalius perheelle ja yhteen hiileen puhaltaminen (Westin 2008, 51) – seikkoja, jotka

kerta toisensa jälkeen esiintyvät myös muumiromaaneissa. Missään nimessä muumiromaanit eivät kerro suoraan kirjailijan elämästä tai läheisistä, mutta jotkin paikat ja tapahtumat sekä henkilöihin liitetyt piirteet ovat selkeästi tunnistettavissa viittauksiksi Tove Janssonin kokemuksiin.

Muumimamman touhukas emännöinti ja toisaalta vaikkapa kaarnalaivojen rakentaminen lapsille, papan sillanrakennuspuuhat ja kirjoitustyöt sekä lasten kesäiset leikit ja pienet seikkailut kodin ympäristössä maalaavat kuvan onnellisesta elinympäristöstä. Vaarojen uhatessa koko perhe lähipiireineen on valmis toimimaan yhteisen hyvän nimissä ja luottamus siihen, että kaikki aikanaan taas palaa entisenlaiseksi – tai jopa entistä paremmaksi – lisää tulevaisuususkkoa vaikeinakin hetkinä. Muumilaakso näyttää ihanneyhteiskunnalta, joka toimii ulkoisten auktoriteettien pakotteista ja vaatimuksista vapaana, pelkästään sen jäsenten ehdoilla ja avulla.

Kaikkea ympäröivän avaruuden olemassaolo tulee esille useassa muumiromaanissa. *Taikurin hatussa* taikuri etsiskelee rubiiniaan kuusta käsin, öistä tähtitaivasta ihastellaan useammassakin kohdassa. Selkeimmin maailmankaikkeus tuodaan esille teoksessa *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Siinä avaruuden äärettömyyksistä lähestyvä uhka saa Muumilaakson asukkaat pohtimaan maailmaa laajemmin.

Jyristen ja jyskyen pyrstötähti veti liekehtivän häntänsä läpi koko laakson, metsän ja yli vuoren ja syöksyi ulvoen edelleen avaruuteen.

Jos se olisi tullut vain vähän, vähän lähemmäksi maata, olisi kaikki mennyt nuuskaksi melkoisen varmasti. Nyt se sipaisi vain hännällään maata ja katosi muihin aurinkokuntiin, jotka ovat niin kaukana, ettei se koskaan löytänyt takaisin maahan.

(MP, 152.)

Tietoisuus olemassaolosta muuttuvassa maailmassa, osana luontoa ja koko maailmankaikkeutta, tuo syvyyttä Muumilaakson asukkaiden maailmankuvaan. Sen ymmärtäminen saa asukkaat ponnistelemaan yhdessä arvokkaina pitämiensä asioiden puolesta. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden merkitys kasvaa varsinkin erityistilanteissa, joista selviäminen kasvattaa onnellisuutta yhteisössä.

Useissa muumiromaaneissa on läsnä vaaran mahdollisuus. Se liittyy usein vaarallisiin tai sellaisiksi tulkittuihin hahmoihin, luonnonilmiöihin tai katastrofeihin. Vaaran elementtejä on mukana myös kuljettavissa matkoissa tai suoritettavissa tehtävissä. Vaarallinen viehättää monia muumiromaanien henkilöitä ja sen aistiminen tuo vaihtelua Muumilaakson ja Muumitalon turvalliseen ja rauhalliseen arkeen. Pelottavaa ja vaarantäyteistä vaihetta seuraava selviytyminen lujittaa muumilaaksolaisten yhteenkuuluvuuden kokemusta sekä valaa luottamusta tulevaisuuteen. Niin ulkoiset kuin sisäisetkin käännekohdat kasvattavat muumilaaksolaisissa niin yksilöinä kuin yhteisönäkin elämönhallintataitoja. Rohkeus kohdata elämän mukanaan tuomat haasteet ja selviytyä niistä lisää onnellisuutta.

Boel Westin toteaa katastrofien olevan muumiromaanien temaattinen erikoispiirre. Turvallisuuden ja vaaran, järjestyksen ja kaaoksen vastakkainasettelu on luettavissa niin Tove Janssonin lapsuuden päiväkirjoissa kuin muumiromaaneissakin. Ukkonen ja rajuilmat olivat todellisuutta kirjailijan lapsuuden kesien Pellingissä. Isän intohimoinen suhtautuminen luonnonvoimiin veti myös Tove-tyttären sisaruksineen mukaan myrskyjen maailmaan. Monet kerrat lapset pääsivät rajuilman koittaessa isänsä kanssa veneellä merelle. Kirjailija muistaa myös monet kerrat, jolloin isä herätti perheen keskellä yötä lähtiessään sammuttamaan ukkosen sytyttämiä metsäpaloja kymmenien kilometrien päähän perheen asuinsaarelta. (Westin 2008, 164–165.)

3.2 Yliluonnollisen olemassaolo

Kaikkien pikkueläinten suojelija, hän ajatteli, ole kiltti, ole kiltti, sillä minä olen hyvin pieni ja pelkään kauheasti.

(MP, 16.)

Usko yliluonnolliseen tai mihinkään nimettyyn jumalaan ei ole keskeisissä asemassa muumien maailmankuvassa, mutta romaaneista löytyy viittauksia sellaiseenkin ulottuvuuteen. Tove Janssonin juuret ovat äitinsä puolelta pappissuvussa. Isovanhempien luona vietettyinä lapsuuden kesinä hänen ja serkkunsa Karinin monet leikit olivat raamatullisten aiheiden sävyttämiä. Kirjailija kertoo teoksessaan *Kuvanveistäjän tytär* leikkineensä ”Israelin lapsia kedolla”, jonka vaiheet noudattelivat osin Vanhan testamentin kertomusta israelilaisten vaelluksesta luvattuun maahan. Uskonnollinen tunne

ja jumalallisen merkin odottaminen vallitsivat tyttöjen mielissä ja kun Karin eräänä aamuna ilmoitti saaneensa Jumalalta merkin huoneeseensa lentäneen keltasirkun muodossa, Tove Janssonin uskonnollinen kriisi oli valmis. Hän kertoo tämän tapauksen nostattaman mustasukkaisuuden tunteen aiheuttaneen välirikon serkun kanssa ja johtaneen kapinointiin Jumalaa kohtaan. Jansson kirjoittaa rakentaneensa moninaisesta kierrätysmateriaalista kultaisen vasikan uhmatakseen Jumalaa ja varastaakseen tämän huomion. Kultavasikkaepisodi kuitenkin päättyi toisin, kuin pieni kapinoinja toivoi. Mummun nähtyä vasikan, tämä luuli sen esittävän Jumalan pikku karitsaa eikä suinkaan mitään epäjumalan kuvaa. Vesittynyt kapinayritys päättyi tyttöjen sovintoon ja elämän palaamiseen entisille raiteilleen. (Jansson 2008, 8–12.) Vuonna 1983 Tordis Ørjasaeterille lähettämässään kirjeessä Tove Jansson paljastaa kultaisen vasikan olleen keksittyä, mutta – dramatiikan luomisen nimissä – kirjallisesti perusteltu vivahde sinänsä totuuden sisältävään tarinaan. Raamattu ja sen tarinat tulivat kirjailijalle tutuiksi jo lapsena, sillä Ham-äidillä oli tapana lukea ääneen Raamatun kertomuksia lapsilleen, mutta hän ei koskaan kertonut niiden olevan peräisin Raamatusta. Perheraamatun mielikuvitusta ruokkivat tarinat Mooseksen ja muiden Israelin lasten vaiheista sekä Dorén salaperäiset kuvitukset vaikuttivat Tove Janssoniin syvästi. (Ørjasaeter 2004, 169–171.)

Tove Jansson kuvailee ukkinsa ja mummunsa asuinpaikkaa läheisesti Muumilaakson kaltaiseksi. Kirjailija kertoo, kuinka hänen ukkinsa oli saapunut metsän ja vuorten ympäröimälle niitylle, joka on toisesta päästä avoin ja johtaa merenlahteen. Tove Jansson vertaa paikkaa paratiisiin laaksoon. Ukin ja mummun rakentamaa isoa taloa hän kuvailee hyvin muumitalomaiseksi taitekattoineen, lukuisine huoneineen, portaittainen, terasseineen ja suurine kuisteineen. Taloa ympäröivät runsaat kuusama-, villiviini- ja ruusuköynnökset ja pihassa oli puutarha, jota ukki hoiti menestyksekkäästi. Pihapiiriin kuului myös kivikkopuutarha, jossa asui enkeli. Kivikkopuutarhan takana kohoavalla vuorella asui Jumala, joka näytti ukilta. Muutoin Jumalan hahmossa ja toiminnassa oli vahvoja yhtäläisyyksiä Vanhan testamentin Mooseksen kirjoissa kuvattuun israelilaisten Jumalaan. (Jansson 2008, 7.)

Raamatullisuus on läsnä ensimmäisissä muumiromaaneissa aina Vaaralliseen juhannukseen saakka, mutta erityisesti sen vaikutukset näkyvät teoksessa *Muumipeikko ja pyrstötähti* niin temaattisesti kuin kielellisestikin (Westin 2008, 165.) Niiskun määritelmä katastrofeista; heinäsiirkkaparvia, maanjäristyksiä, hyökyaaltoja, pyörre-

myrskyjä muistuttaa Vanhan testamentin tarinoista tuttuja vitsauksia. Tove Janssonin tiedetään nuorena tutkineen paljon Raamattua. Hänen muistiinpanoissaan 1930-luvulta löytyy merkintöjä koskien pyrstötähteä. Hän kuvailee ilmiötä vihaisen Jumalan rangaistuksena tottelemattomalle ihmiskunnalle. (Westin 2008, 166.)

Muumilaakson väki elää instituutioiden ulottumattomissa, eikä siis kirkko tai mikään muukaan uskonnollinen yhteisö ole päässyt vaikuttamaan asukkaiden hengellisen elämän muodostumiseen. Romaaneissa toistuva henkilöiden ja luonnon välinen vuoropuhelu saa kuitenkin paikoitellen jopa hengellisiä piirteitä. Nuuskamuikkusen erityisen voimakas luontosuhde ja siihen liittyvä elämäntapavalinta perustuu vahvaan ideologiseen taustaan, joka ehdottomuudessaan muistuttaa uskonnollista vakaumusta. Muumipapan kohtaamiset meren kanssa saavat intensiteetissään uskonnollisen kokemuksen piirteitä. Yhteydessä luontoon eläminen, luonnon rakastaminen ja kunnioittaminen sekä usko siihen, että kovienkin myrskyjen jälkeen saadaan taas nauttia aurinkonpaisteesta toimivat muumilaaksolaisille evankeliumin tavoin.

3.3 Arvoja ja asenteita muumien mailla

Muumikirjojen arvopohja rakentuu paljolti kirjailijan omien arvojen vankalle perustalle. Tällaisen päätelmän voi helposti tehdä, kun tutustuu hänen omaelämäkerralliseen tuotantoonsa tai hänestä kirjoitettuun materiaaliin.

Muumiromaaneissa esille tulevista arvoista kantavimpia ovat suvaitsevaisuus ja erilaisuuden ymmärtäminen sekä niistä kumpuava yhteisöllisyys. Jo muumiperheen jäsenet ovat luonteiltaan, toiveiltaan ja pyrkimyksiltään erilaisia. Kun Muumipappa keskittyy kirjalliseen työhönsä unohtaen perheen isän velvollisuudet, Muumimamma ottaa huolehtia lähes kaikesta arkisesta työstä kodissa ja pihapiirissä. Mamma tukee Muumipeikkoa sekä hänen ystäviään heidän pienissä seikkailuissaan eikä suinkaan pyri vanhemman ja aikuisen auktoriteetilla kumoamaan lasten suunnitelmia. Pikku Myyn kolttoset ja pippurinen luonne aiheuttavat hetkellistä häiriötä muutoin harmonisessa perhepiirissä, mutta hänkin tulee hyväksytyksi omana itsenään, vailla muutoksen vaatimusta.

Koko Muumilaaksoon mahtuu siis monenlaista eläjää, joista monet vierailevat tai jopa asuvat muumiperheen luona. Muumilaaksolaisten yhteisö on niin arvoiltaan kuin toimintatavoiltaanakin hyvin heterogeeninen, joten ristiriidoilta ei voida välttyä. Mitään peruuttamattomia välirikkoja laakson asukkaiden kesken ei kuitenkaan koskaan muodostu, vaan harmonia palaa aina.

Yhteisön onnellisuuden kulmakivi ja suurin voima on siinä, että jokaisella on mahdollisuus olla oma itsensä. Se, että voi kokea tulevansa hyväksytyksi ilman mitään ehtoja tai vaatimuksia muutoksesta avaa pakottomasti näköaloja ja kehitysmahdollisuuksia erilaisille yksilöille ja vahvistaa myös koko yhteisöä. Varsinkin katastrofien uhatessa yksilöt yhdistävät voimansa ja pyrkivät ryhmänä voittamaan esteet. Lähes kaikki laakson asukkaat hakevat toisistaan seuraa, tukea tai läheisyyttä. Muutamia poikkeuksia tästä kuitenkin löytyy.

Mörkö on muumiromaanien henkilöistä ainoa, jota lähes koko yhteisö pelkää ja hyljeksii. Teoksessa *Muumipappa ja meri*, matkalla kohti majakkasaarta Muumipeikko osoittaa ensimmäistä kertaa aitoa kiinnostusta kammoksumaansa hahmoa kohtaan ja kyselee äidiltään syytä Mörön ilkeyteen. Muumimamma kuitenkin selittää, ettei kyse ole ilkeydestä. Hän ymmärtää, että Mörön käytös johtuu siitä, ettei kukaan ole välittänyt tästä. Muumimamma hyväksyy Mörön olemassaolon ja jopa sen tekemät vahingot, eikä anna Muumipapan ryhtyä mihinkään toimenpiteisiin sitä kohtaan.

- Kultaseni, sanoi äiti. Mörköä pelästyy sen takia, että hän on läpikotaisin kylmä. Ja siksi, ettei ole yhtään olentoa, josta hän pitäisi. Mutta ei hän ole koskaan tehnyt kenellekään mitään.

(MM, 18.)

Hattivatit ovat muumiromaanien salaperäisin henkilölaaji. Muumimamma kuvailee kirjassa *Muumit ja suuri tuhotulva* hattivateja eräänlaisiksi pieniksi, vaeltaviksi haltijoiksi, jotka yleensä pysyttelevät näkymättömissä, mutta joskus saattavat myös asua ihmisten lattioiden alla. Muumimamman mukaan hattivatit eivät välitä mistään, eikä niillä voi havaita olevan minkäänlaista tunne-elämää. Muumipappa on tuntenut jo nuoruudestaan lähtien suurta viehtymystä outoja hattivateja kohtaan ja lähtee jopa kerran niiden matkaan. Kun kuitenkin kaikki muut muumiromaanien henkilöt muodostavat enemmän tai vähemmän pysyviä vuorovaikutussuhteita keskenään, hattivatti-

en ryhmä vaikuttaa entistäkin erikoisemmalta. Niiden olemassaolo osana muumiromaanihenkilögalleriaa kuitenkin vahvistaa yhteisöllisyyden merkitystä.

Suvaitsevaisuuden suhteen Muumimamma on avarine asenteineen ylivertainen toisiin muumilaaksolaisiin verrattuna. Hänen ymmärtämyksensä ja kunnioituksensa elämää kohtaan kantaa läpi romaanisarjan ja hän myös toimii eniten sen hyväksi, että saisi siirrettyä tätä arvopohjaa myöskin tuleville sukupolville. Esimerkki tällaisesta löytyy teoksesta *Muumipappa ja meri*. Siinä Muumipeikko on löytänyt itselleen mieluisan paikan, joka kuitenkin on jo keltiäisten valtaama. Hän käy Muumimamman kanssa keskustelua oikeudenmukaisuudesta.

- Äiti. Jos sattuu olemaan hirveän kaunis ja hauska paikka, jonka on löytänyt ja ottanut omakseen, ja huomaakin sitten, että siellä asuu suuri joukko toisia, jotka eivät halua muuttaa pois. Onko heillä oikeus jäädä sinne, vaikka he eivät edes käsitä, että se on kaunis paikka?

- On heillä, sanoi äiti istuutuen ruskoleville.

- Mutta jos he viihtyisivät aivan yhtä hyvin jossakin – jossakin roskaläjässä! huudahti hänen poikansa.

- Siinä tapauksessa täytyy kai neuvotella heidän kanssaan, arveli äiti. Ja ehkä auttaa heitä muutossa. Muuttaminen on hyvin vaivalloista, jos on asunut kauan samassa paikassa.

(MM, 59.)

Vapaus on yksi muumiromaanihenkilöiden tärkeitä teemoja. Muumien maailmassa jonkinasteinen vapaus seuraa automaattisesti jokaiselle jo vallitsevan suvaitsevaisuuden ilmapiirin ansiosta. Yksilöiden välillä vapaudentarve ja sen toteuttamismuodot vaihtelevat suurestikin. Nuuskamuikkunen toteuttaa vapauden aatetta teosten hahmoista puhuttuimmillaan. Hänen elämäntapavalintansa edellyttää jokseenkin täydellistä sitoutumattomuutta niin eläviin olentoihin, paikkoihin kuin maalliseen omistamiseenkin. Hänen sisarensa pikku Myy on myöskin vapauden puolestapuhuja ja toteuttaja. Muumipappan kaipuu vapautteen selittyy parhaiten hänen lapsuus- ja nuoruusajoista kertovia muistelmiaan tutkimalla. Muumimamman vapaudenkaipuu ja tarve irtiottoon omasta roolistaan tulee esille kirjassa *Muumipappa ja meri*. Muumipeikko tulee tietoisiksi omasta vapaudestaan teoksessa *Taikatalvi*, kun hän tahtomattaan joutuu selviytymään vas-

taan tulevista haasteista ilman perheensä tukea. Aralle Nipsulle vapaus merkitsee ennen kaikkea irtautumista elämää hallitsevista peloista.

Rakkaus tulee esille monin eri tavoin muumiromaaniarvomaailmassa. Selkein ja puhtain sen ilmenemismuodoista on Muumimamman rakkaus lapseensa, Muumipeikkoon. Romanttista rakkautta muumiromaneissa esitellään varsin vähän. Muumipeikon ja Niiskuneidin välisessä suhteessa ihastumisen tunteet ja ilmenemismuodot tulevat esille varhaisnuoren ajatus- ja kokemusmaailmaa turvallisesti peilaten. Muumipeikko rakastuu myös kauniiseen merihevoseen teoksessa Muumipappa ja meri.

Dramaattisin esimerkki Muumimamman äidinrakkaudesta esitellään teoksessa *Taikurin hattu*. Muumipeikko on piiloutunut kuuropiiloleikin yhteydessä hattuun, jonka hän on aiemmin löytänyt vuoren huipulta yhdessä Nipsun ja Nuuskamuikkusen kanssa. Hattu muuttaa Muumipeikon tyystin toisen näköiseksi eikä edes kukaan perheenjäsenistä tunnista häntä. Niinpä kaikki alkavat pitää häntä vastenmielisenä ja välteltävänä. Vasta äidin rakastava katse saa hänet muuttumaan jälleen omaksi itsekseen.

- Eikö kukaan usko minua? parahti Muumipeikko. Äiti, katso minua tarkkaan, täytyyhän sinun tuntea oma muumilapsesi!

Muumimamma katsoi tarkkaan. Hän katsoi hyvin kauan toisen pelästyneisiin lautassilmiin, ja sitten hän sanoi hiljaa:

- Sinä olet Muumipeikko.

- - -

- Tule minun syliini, sanoi Muumimamma. Katsos, kyllä minä kuitenkin aina tunnen pienen muumilapseni.

(TH, 28-29.)

Tove Janssonin ja hänen äitinsä Signe Hammarstenin suhteesta käytetään ilmaisua symbioottinen (Strömstedt 2004, 61.) Varhaislapsuudessa äidin vastuu lapsesta kasvoi ja kehittyi eritoten kansalaissodan aikana. Perheen isän ollessa rintamalla äiti ja Tove asuivat Tukholmassa sukulaisten luona. Vahvan ammattitaiteilijan lisäksi Signestä kehittyi myös se turvallinen ja rakastava äiti, joka näkyy Muumimamman hahmossa. (Kruskopf 2002, 25–28.) Jansson kuvailee äiti-tytärsuhteensa vahvaa tunnesidettä ja jopa riippuvuutta kertomuksessa ”Lumi”, jossa hän jää kaksin äitinsä

kanssa vieraaseen, lumen saartamaan taloon. Äiti ja tytär kokevat olevansa siellä turvassa ulkomaailmalta, eivätkä aikoihin edes toivo ulospääsyä. (Jansson 2008, 104–111.)

Vaarallinen maailma sai jäädä oman onnensa nojaan, se oli kuollut, se oli pudonnut avaruuteen. Vain äiti ja minä olimme jäljellä.
(Jansson 2008, 110.)

Muumimamman rakkaus ei suinkaan rajoitu pelkästään omiin perheenjäseniin ja läheisiin. Sen altruistinen piirre tulee esille novellissa *Näkymätön lapsi*. Sateisena syyspäivänä muumitaloon saapuu Tuu-tikki muassaan näkymätön Ninni-tyttö. Muumitalon väen on vaikeaa sopeutua näkymättömään ja puhumattomaan vieraaseen, mutta Muumimamma saa omilla, käytännöllisillä ja arkisilla rakkaudenosoituksillaan sekä kunnioittavalla suhtautumisellaan Ninnin vähitellen tulemaan näkyviin. Muumimamman äidinrakkaus laajenee tässä tarinassa koskemaan myös vierasta, kaltoin kohdeltua lasta.

- Tiedättehän, että jos jotakuta säikäyttää kovin usein, hän muuttuu helposti näkymättömäksi, sanoi Tuu-tikki - - - Ninniä säikäytteli pahasti eräs täti, joka oli ottanut tytön hoiviinsa, vaikkei pitänyt hänestä. Tapasin tädin, ja hän oli kauhea - - - jäätävän kylmä ja ironinen.
(NL, 102.)

Ehkäpä koko muumitarinoiden suurin altruismin osoitus löytyy teoksesta *Muumipappa ja meri*. Tarinassa punnitaan puolisojen välisen rakkauden voimaa ja Muumimamman suurin rakkaudenosoitus puolisoaan kohtaan on eittämättä tämän elämänmittaisen haaveen toteuttaminen. Perhe muuttaa teoksessa isän toivomuksesta kaukaiselle majakkasaarelle, mikä tarkoittaa Muumimammalle luopumista lähes kaikesta tärkeänä pitämästään; kodista, puutarhasta ja ennen kaikkea määräysvallastaan. Kotona hän on ollut se, joka hoitaa käytännön asiat, hoivaa ja huolehtii sekä hallitsee boheemin Muumipapan keskittyessä enemmän muistelmiensa kirjoittamiseen ja ylipäättään ajatustyöhön.

Hän meni suuren seinäkartan ääreen, sen jossa näkyi Muumilaakso ja rannikko ja rannikon edessä olevat saaret. Hän kiipesi tuolille, niin että

ylettyi kauas avomerelle asti, ja työnsi kuononsa aivan liki yksinäistä pilkkua, joka näkyi valkoisen tyhjyyden keskellä.

- Siinä se on, mumisi Muumipeikon äiti. Tuolla on tuleva kotimme. Meillä on siellä ihanaa ja vaivalloista...

(MJM, 18.)

Tarinassa ja sen sisältämässä arvomaailmassa on jälleen selkeä yhtymäkohta kirjailijan omaan elämään. Vaikkakin Tove Janssonin molemmat vanhemmat olivat ammattitaiteilijoita, silloisen yhteiskunnan normien mukaisesti vain perheen mies noteerattiin julkisuudessa, kun taas taiteilijavaimo saatettiin nimetä kotirouvaksi. Signe-äiti oli muuttanut rakkautensa vuoksi vieraaseen maahan ja kulttuuriin, eikä hän koskaan oppinut kunnolla suomen kieltä. Vaimoksi ja perheenäidiksi tultuaan hän joutui lupumaan monista itselleen tärkeistä asioista ja ottamaan merkittävästi vastuuta perheensä arjen sujumisesta. (Westin 2008, 47, 52.)

Muumimamman rakkaus puolisoaan kohtaan ilmenee monessa kohtaa arkisena välittämisenä ja hyväksymisenä. Tällainen rakkaus sallii Muumipapan toteuttaa itseään. Muumipappa kuvailee nuoruudenmuistelmiensa päätteeksi rakastumistaan Muumimammaan koko elämänsä mullistavana tapahtumana. Muumimamma muutti hänen elämänsä ja toi siihen omalla rauhallisella ja käytännöllisellä olemuksellaan vastuullisuutta ja vakautta.

Sallikaa minun pysähtyä tähän myrskyisen nuoruuteni merkittävään käännekohtaan, sallikaa minun lopettaa muistelmani siihen, kun muumi-peikoista suloisin kierii elämään! Tämän jälkeen hänen lempeät ja ymmärtäväiset silmänsä näkivät minun hullutukseni ja muuttivat ne viisaudeksi ja järkevyydeksi.

(MU, 129.)

Käytännöllinen järkevyyden ja pelkkään teoriaan perustuva intellektuaalisuus asettuvat toistensa vastavoimiksi teoksessa *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Muumilaaksoon tiedon saapuvasta pyrstötähdestä ja sen mukanaan tuomasta tuhosta tuo Piisamirotta, filosofi ja ajattelija. Hän tiedostaa tulossa olevan katastrofin ja sen kaiken päättymistä enteilevän vaikutuksen mutta ei näytä välittävän asiasta lainkaan. Muumiperhettä kiinnostaa, miten tilanteessa tulisi toimia niin, että pyrstötähden vauriot jäisivät mahdollisimman

pieniksi. Piisamirotalle tuleva tuho näyttää kuitenkin olevan täysin yhdentekevä. Koska hänen mielestään kaikki on turhaa, ei hän myöskään ole valmis tekemään mitään katastrofin estämiseksi.

- Tähti, jolla on häntä, ei ole muu kuin pyrstötähti! Hehkuva pyrstötähti kiittää läpi mustan, tyhjän maailmankaikkeuden tulinen häntä perässään!
- Tuleeko se tänne? Muumipeikko kuiskasi - - -
- Siitä minulla ei ole pienintäkään aavistusta, Piisamirotta sanoi - - - Ehkä meistä tulee muhennosta, ehkä ei. Ja se on aivan yhdentekevää, koska kaikki on turhaa.

(MP, 32.)

Kyllästyneenä Muumipeikon kyselyihin hän kehottaa tätä kääntymään Yksinäisten Vuorten Tähtitornin professorien puoleen. Käytännön järkeä edustaa Muumipeikko, joka kokoaa retkikunnan ja lähtee selvittämään pyrstötähden tarkkaa saapumisaikaa sekä muita tapaukseen liittyviä yksityiskohtia. Boel Westin päättelee Tove Janssonin arvostelleen teoksellaan tiedettä, joka eristyy tavallisesta elämästä, keskittyy vain omaan alueeseensa vailla suhteellisuudentajua. Käytännön toimijat nähdään tämän teoksen sankareina (Westin 2008, 168.)

Arvokasta elämänviisautta edustaa Muumilaaksossa useassa teoksessa vieraileva Tuutikki. Hän on viisas ja vastuuntuntoinen pohdiskelija, jolla on myöskin paljon käytännöllistä tietoa ja taitoa. Hänestä huokuu laaja elämäkokemus, mutta hän ei pyri kasvattamaan ja neuvomaan toisia antamalla valmiita vastauksia heidän pulmiinsa. Tuutikki arvostaa kokemuksen kautta hankittua viisautta kirjaviisautta enemmän. Hänellä on luottamusta herättävä ja rauhoittava tapa olla ja toimia. Teoksessa *Taikatalvi* Tuutikilla on merkittävä rooli, kun hän luotsaa Muumipeikon läpi uusien kokemusten.

Rohkeus tulee esille monin eri tavoin muumiromaneissa. Muumipeikon ja Nipsun seikkailuissa lapset ottavat haltuun maailmaa ja oppivat elämästä rohkeuden avulla. Näistä kahdesta Nipsu on se, joka selkeimmin kamppailee rohkeuden ja pelokkuuden välimaastossa. Hän arvostaa kovasti rohkeutta ja haluaisi itsekkin uskaltaa enemmän, mutta usein hänen kuvataan kokevan voimakasta pelkoa. Jo ensimmäisessä romaanissa Nipsusta piirtyy kuva pelokkaasta pikku otuksesta, joka turvautuu Muumimammaan. Romaanin *Muumipeikko ja pyrstötähti* alussa hän joutuu ensimmäisen kerran

haastamaan itsensä löydettyään Muumilaakson läheltä, meren rannasta luolan, jollaisen löytämisestä hän on unelmoinut koko ikänsä. Kauhun hetkillään Nipsu rukoilee kaikkien pikkueläinten suojeleijaa, etenee vaarallista reittiä pitkin ja tuntee pelon ja rohkeuden tunteiden myllerryksen.

- Minä en ole mikään jalopeura, Nipsu sanoi loukkaantuneena. Minä pidän pienistä seikkailuista. Parahiksi suurista.
(MP, 36.)

Tove Jansson kertoo *Kuvanveistäjän tyttäressä* hieman vastaavanlaisesta kokemuksesta, joka kuitenkin päättyy eri tavalla. Tarinassa jäävuoresta nuori Tove-tyttönen odottaa ja samalla pelkää jäävuoren saapumista Janssonin kesäpaikan rantaa kohden. Kerromus huipentuu kohtaan, jossa tytön on päätettävä, uskaltaako hän hypätä vuorella olevaan luolaan. Hän heittää luolaan taskulampun, jonka valossa tajuaa luolan suunnattoman kauneuden. Kauneuden kokemus tuntuu liian sietämättömältä ja Tove yrittää saada vuoren liikkumaan rannasta pois. Kun vuori etäännytty maatuulen viemänä, hän kokee pelastaneensa kunniansa. Lopulta hän kuitenkin tuntee olleensa pelkuri vain viiden senttimetrin vuoksi, jotka lähimmillään erottivat hänet luolasta. (Jansson 2008, 38–41.)

Suurimmat osoitukset rohkeudesta liittyvät muumiromaaneissa elämäntapavalintoihin. Muumitalossa eletään niin kuin perhe hyväksi katsoo välittämättä toisten mielipiteistä. Perheellä on myös uskallusta tehdä suuriakin muutoksia elämäänsä, mikä terävimmän piirity esille teoksessa Muumipappa ja meri. Nuuskamuikkusen ja hänen sisarensa pikku Myyn rohkeus on rohkeutta tehdä ja sanoa aina juuri niin, miltä oikeasti tuntuu – seurauksista välittämättä. Heidän rohkeutensa taustalla on voimakas riippumattomuus ja usko omiin voimiinsa.

Tove Janssoniakaan ei voi millään muotoa sanoa pelkuriksi. Monilla elämänsä valinnoilla hän osoitti rohkeutta ja itsenäisyyttä, jopa itsepäisyyttä. Asuminen vaatimattomassa ja luonnonvoimille alttiissa saaristolaisympäristössä sekä aikansa sopivaisuussääntöjen tietoinen rikkominen yksityiselämässään osoittavat hänen arvostaneen riippumattomuutta yleisestä mielipiteestä ja auktoriteeteista.

4 MUUMILAAKSOLAISTEN MONTA TIETÄ ONNEEN

4.1 Muumipappa

- Kyllä minä olin aika poika nuoruudessani! hän sanoi itsekseen.
- Enkä minä vielä nytkään ole huonoimpia, hän lisäsi ja polkaisi iloisena maata.

(MU, 68)

Muumipappa nousee keskeiseksi hahmoksi kahdessa muumiromaanissa: *Muumipapan urotyöt* sekä *Muumipappa ja meri*. Kolmessa ensimmäisessä teoksessa muumiperheelle on jo ennättänyt tapahtua kaikenlaista; pyrstötähti on syöksynyt laaksoon ja taikurin hattu on aiheuttanut monenlaista sekaannusta, mutta Muumipappa ei suinkaan ole ollut näiden mullistusten aikana aktiivisena toimijana, niin kuin perheen isältä saattaisi odottaa. Hänen on kerrottu esimerkiksi rakentavan siltaa, kirjoittavan muistelmiaan, onkivan ja valmistavan likööriä, mutta ei osallistuvan keskeisiin tapahtumiin. Vasta neljännessä romaanissa hän kohoaa statistista päärooliin saatuaan muistelmansa valmiiksi ja kertoessaan niitä Muumilaakson lapsille.

Muumipapan varhaisimmat lapsuusmuistot liittyvät ankeisiin ja rajoittaviin oloihin ankan hemulin johtamassa muumien löytölasten kodissa. Hän muistelee kylmää ilmapiiriä talossa, jossa lapsia pestään useammin kuin suukotetaan ja siellä asuvia siistejä mutta vakavia lapsia. Ruma ympäristö ja varsinkin järjettömän autoritaarinen kasvatustapa alistaa ja masentaa muumilasta. Kevään koittaessa hän saa kuitenkin voimia luonnon heräämisestä ja karkaa.

Vapauden avattua hänen eteensä lukuisia uusia mahdollisuuksia vailla pelkoa hemulin kontrollista hän alkaa itsenäistymisensä ensimmäisenä manifestina rakentaa taloa. Muistelmissaan Muumipappa voi palauttaa mieleensä ensimmäisen kokemuksensa siitä, että hänenkin on mahdollista hallita omaa elämäänsä ja onnistua jossakin, mihin hän omaehtoisesti ryhtyy.

Täällä ei siis asu yhtään hemulia. Ei kenenkään paikka ja kaikkien paikka. Minunkin. - - - Jos on olemassa Muumipeikko ja Paikka, niin aivan

varmasti siinä on kohta Talokin. Ajatella, talo jonka olisin itse rakentanut.

- - -

En unohda koskaan, miten onnellinen olin rakentaessani ensimmäistä taloani. Ja minä rakensin nopeasti! Sen täytyi johtua perityistä taipumuksista, mutta myös lahjakkuudesta ja harkintakyvystä.

(MU, 17.)

Talon valmistumien jälkeistä olotilaansa Muumipappa kuvaa tyytyväiseksi. Rakentamisprosessin jälkeen hän muistelee päättäneensä unohtaa hemulin. Talon rakentaminen on toiminut siltana kahden erilaisen elämänvaiheen välillä ja auttanut nuorta Muumipappaa tämän irtaantumisessa traumaattisista lapsuudenkokemuksista. Keskityminen rakentamiseen ja lopulta hyvän lopputuloksen saavuttaminen helpottavat hetkellisesti oloa. Pelkkä talo ei kuitenkaan tuo hänelle onnea. Nuori Muumipappa huomaa harmikseen, että ulkoisesti hyvällä mallilla oleva elämä tuntuukin ikävältä, jopa ikävämmältä kuin aiempi kurja elämä. Hän ymmärtää, että syynä ikävystymiseen on yksinäisyys. Hänen toistuvat yrityksensä solmia suhteita lähiympäristön toisiin asujiin kilpistyvät aina näiden kiireiseen elämäntapaan. Nuori Muumipappa tuntee itsensä lannistetuksi ja masentuneeksi. Vasta tutustuminen Fredriksoniin tuo ilon nuoren Muumipapan elämään. Tämä on ensimmäinen henkilö, jolla on hänelle aikaa ja joka on kiinnostunut hänen asioistaan. Fredrikson antaa hänen kertoa rauhassa tarinansa ja osoittaa lämmintä ymmärtämystä Muumipappaa kohtaan. Ensimmäistä kertaa elämässään hän tuntee jonkun, jolla on empatian kyky. Muumipappa arvottaa muistelmissaan tämän kohtaamisen todella merkittäväksi ja käännteentekeväksi tulevan elämänsä kannalta.

Sitten kerroin ihan kaikki, siitä alkaen kun minut kuorittiin esiin sanomalehtipaperista. - - - Myllynratas pyöri koko ajan kimaltelevien vesipisaroiden kehässä, ilta-aurinko punertui ja minä tyyntynin ja tunsin olevani taas onnellinen.

- Se hemuli oli kauhean epämiellyttävä, sanoi Fredrikson, kun lopetin kertomukseni.

- Eikös ollutkin, minä sanoin.

- Hemulit ovat pahimpia mitä tiedän, Fredrikson sanoi.

- Niin ovat, minä myönsin.

Olin löytänyt ensimmäisen ystäväni ja siis alkanut todella elää.
(MU, 20–21.)

Nuoren Muumipapan ja Fredriksonin seurueeseen liittyvät pian vielä Hosuli ja Juksu. Nelikko rakentaa talolaiva Merenhuiskeen ja suuntaa kohti seikkailuita.

Muumipapan nuoruus on ollut kirjaimellisesti myrskyisä. Jännittävä valtameripurjehdus huipentuu valtaisan merenkäyntiin ja drontti Edvardin kohtaamiseen. Myrskyn raivotessa nuori Muumipappa ymmärtää, ettei tiedä merestä saati laivoista mitään. Hän lamaantuu täysin eikä pysty toimimaan toisten veneessä olijoiden apuna. Muumipapan kuvaus tilanteesta ja omasta olotilastaan vaikuttaa paniikinomaiselta. Hän kuitenkin selviää pahimmasta myönteisten mielikuvien avulla.

- Jos suljen silmäni, minä ajattelin, ja kuvittelen, etten minä ole mitään ja ettei kukaan muista minun olevan olemassa, niin ehkä kaikki tämä menee ohi. Oikeastaanhan tällä ei ole minun kanssani mitään tekemistä. Minä olen joutunut mukaan vain erehdyksestä...

Minä olen aivan pieni. Makaan hemulin puutarhakeinussa ja pian menen sisään syömään kauravelliä...

(MU, 62–63.)

Muumipappa kykenee rauhoittamaan itsensä ja palautumaan taas toimintakykyiseksi. Myrsky ei enää näytä hänen silmissään voittamattomalta, vaan pieneltä leikkimyrskyltä. Rajuilman muututtua auringonpaisteeksi Muumipappa tuntee voimaantuneensa ja hänen ajatuksensa myrskystä ovat muuttuneet merkittävästi.

Nyt tiedän sinusta aika paljon! Ja pilvistä! Seuraavalla kerralla en ummista silmiäni. Enkä ikinä, ikinä piiloudu hemulin puutarhakeinuun!

Luultavasti myrskyjä onkin vain siksi, että niiden jälkeen saataisiin auringonnousu.

(MU, 64.)

Nuori Muumipappa kuvailee selviytymisen jälkeistä elämänhalun palaamista voimakkaan fyysisenä kokemuksena, joka tuntuu koko muumivartalossa. Hetki palauttaa hänen mieleensä voimakkaan lapsuusmuiston, karkaamisen löytölasten kodista, halki pimeään ja pelottavan yön täynnä voitonriemua olevaan ensimmäiseen aamuun vapauudessa. Näihin hänen elämäänsä muuttaneisiin tapahtumiin palaaminen vahvistaa nuoren Muumipapan itsetuntoa ja hänestä kasvaa rohkea seikkailija, jonka ei enää tarvitse piiloutua vaarojen hetkellä toisten selän taakse tai paeta mielikuvitusmaailmoihin.

Nuoruusmuistojen kirjaaminen ja niiden lukeminen nuoremmalle polvelle auttaa taustalle jäänyttä menneiden vuosien sankaria palauttamaan kadonnutta itsetuntoaan. Huomion keskipisteenä oleminen ja varsinkin Muumipeikon osoittama kiinnostus isänsä nuoruusaikojä kohtaan hivelee Muumipapan hiukan kolhiutunutta egoa. Muistelmat päättyvät viimein Muumimamman tapaamiseen, mistä hän katsoo elämänsä uuden, seesteisen vaiheen alkaneen. Muisteleminen on kuitenkin virittänyt Muumipapassa ajatuksen, etteivät seikkailut välttämättä ole hänen osaltaan vielä ohi.

Sallikaa minun pysähtyä tähän myrskyisen nuoruuteni merkittävään käännekohtaan, sallikaa minun lopettaa muistelmani siihen, kun muumi-peikoista suloisin kierii elämään! Tämän jälkeen hänen lempeät ja ymmärtäväiset silmänsä näkivät minun hullutukseni ja muuttivat ne viisaudeksi ja järkevyydeksi. Samalla jäi taakseni vapaan rohkeiden seikkailujen aika, ja juuri siksi olen tuntenut houkutusta kirjoittaa tämän teoksen.

- - -

Laskiessani muistelmakynän käpälästäni olen varma, että tulee satoja uusia seikkailuja, vielä suurempia ja monimutkaisempia kuin nämä.

(MU, 129.)

Seuraavissa muumiromaaneissa Muumipapan osana on jälleen jäädä sivuhenkilön rooliin, kunnes hän palaa tapahtumien keskipisteeksi teoksen *Näkymätön lapsi* novellissa ”Hattivattien salaisuus”. Tarinan alussa Muumipappa on häipynyt kertomatta kenellekään syytä tai määränpäättä. Lähdön taustalla on tyytymättömyys ja alakulo, joiden syitä Muumipappa ei pysty täsmällisesti nimeämään.

Perhe tahtoi kotiin juomaan teetä. He tahtoivat aina kotiin väärällä hetkellä. Mutta isä vitkasteli rannalla ja katseli merelle.

- - - Mutta isän oli vallannut vastustamaton kaipaus ja surumielisyys, eikä hän muuta tiennyt kuin ettei missään tapauksessa halunnut juoda teetä kuistilla sinä iltana eikä minään iltana.

Tämä oli tapahtunut kauan sitten, mutta kuva oli säilynyt. Ja sitten hän eräänä iltapäivänä lähti tiehensä.

(NL, 120.)

Kuljeskellessaan näennäisen päämäärättömästi hän saapuu autiolle, karulle rannalle. Pian rantaa lähestyy kolmen hattivatin ohjaama pieni purjevene. Käy ilmi, että hattivatit ovat kiehtoneet Muumipapan mieltä jo kauan. Salaperäisten ja jollakin tavalla kiellettyinä pidettyjen olioiden kohtaaminen järisyttää häntä.

Nyt hän värisi ihan hännänpäätä myöten ja tarkkasi jännittyneenä venettä, joka lähestyi lähestymistään. Hattivatit eivät vilkuttaneet – eihän hattivatti voinut tehdä mitään niin arkipäiväistä – mutta ne tulivat aivan ilmeisesti hakemaan häntä.

(NL, 120.)

Noustuaan hattivattien purteen Muumipapan valtaa ennen kokematon levollisuus ja tyytyväisyys kaikkea kohtaan. Hattivattien mykkyys tuntuu hyvin vapauttavalta ja sallii Muumipapan keskittyä täysin häiriöttä ympäröivään luontoon.

Hänestä tuntui äkkiä, että ainoat oikeat ja ehdottomasti varmat seikat maailmassa olivat kuu, meri ja vene.

- - -

Ja tietenkin taivaanranta – tuo kaukainen taivaanranta. Sen loistavat seikkailut ja nimettömät salaisuudet odottivat häntä nyt, kun hän oli vihdoin vapaa.

(NL, 123.)

Hattivattien äänettömässä seurassa Muumipappa käy läpi mieltään vaivaavia asioita. Hän pohtii, millaista mahtaa olla hattivattien paljon puhuttu huono elämä peläten samalla, että ne pystyvät lukemaan hänen ajatuksensa. Pian Muumipappa huomaa, ettei pystykään ajattelemaan vapaasti, vaan pyrkii kaiken varalta valikoimaan mietteensä niin, että ne eivät loukkaisi hattivatteja eivätkä myöskään antaisi hänestä mitätöntä

kuvaa. Matka ei muutenkaan osoittaudu toiveiden täyttymykseksi. Muumipappa tuntee turhautumista, kun ei yrityksistään huolimatta saa hattivatteihin minkäänlaista kontaktia. Vähitellen hän huomaa alkavansa itsekin muistuttaa niitä. Lopulta hän kyllä kokee olevansa vapaa, mutta huomaa samalla, että mikään ei tunnu hänestä enää mil-tään, ei edes aina ennen niin jännittävä ukkonen.

Ei silti, että hän toki olisi mitenkään kaivannut tuota turvallista kuis-tielämää. Se oli vain ohi lennähtänyt ajatus, joka teki hänet vähän ala-kuloiseksi.

- - -

Muuten: isä olikin alkanut ajatella aivan uudella tavalla. Yhä harvem-min hän muisteli, missä kaikessa oli ollut mukana ystävällisen ja kirja-van elämänsä varrella, ja yhtä harvoin hän uneksi, mitä tulevat päivät toisivat tullessaan.

- - -

Isä ei enää yrittänyt puhella hattivattien kanssa. Hän tuijotti vain yli meren kuten nekin, hänen silmänsä olivat muuttuneet haaleiksi kuten niiden, ja niistä heijastuivat taivaan vaihtelevat värit. Ja kun eteen tuli uusia saaria, hän ei liikahtanutkaan, läiskäytti vain hännällään muuta-man kerran veneen pohjaan.

- Miten lienee, - - - alankohan minä muistuttaa hattivattia.

(NL, 132–133.)

Hattivattien yhä käsittämättömämmäksi käyvät toimet alkavat vähitellen väsyttää Muumipappaa ja hänen muistiinsa palailee kuvia kotoa Muumilaaksosta. Rajun ukonilman aikana hattivattien käytös kuitenkin muuttuu dramaattisesti. Ukkosen sähköistämä ilma saa hattivatit yllättäen aktiivisiksi. Niiden intensiivinen liikehdintä ja ääntely vaikuttaa Muumipappaan voimakkaasti ja hän liittyy huokuvaan joukkoon. Raivoavan myrskyn keskellä Muumipappa kokee viimein valaistumisen hetken.

Mikä minuun on mennyt. Enhän minä ole hattivatti, minähän olen Muumipeikon isä...Mitä minulla täällä on tekemistä.

Hän katsoi hattivatteja ja ymmärsi äkkiä kaiken sähköisen selvästi.

- - -

Ne eivät tunteneet mitään, eivät ajatelleet mitään – ne vain etsivät. Mutta kun ne tulivat sähköisiksi, ne elivät, vihdoinkin, kaikin voimin ja suurin, kiihkein tuntein.

(NL, 139.)

Muumipapan ajatukset ja tunteet hattivatteja kohtaa muuttuvat täydellisesti. Aiemmin niin kiehtovat ja vapailta vaikuttaneet oliot ovatkin kodittomia ja järjettömiä raukkoja. Muumipappa tietää nyt, mitä hän haluaa ja mikä tekee hänet onnelliseksi ja vapaaksi. Hän ryntää lähimpään veneeseen ja purjehtii halki myrskyävän meren kotiinsa. Hän kokee viimein olevan oma itsensä, omine ajatuksineen ja tunteineen.

Ajatella, jos ei koskaan voisi tulla iloiseksi tai pettyä, - - - Ei koskaan voisi pitää kenestäkään, ei suuttua eikä antaa anteeksi. Ei koskaan voisi nukkua eikä palella, ei koskaan erehtyä, ei tuntea vatsakipua eikä toipua siitä, ei viettää syntymäpäivää, ei juoda olutta eikä tuntea pahaa omaa-tuntoa...

- - -

Muumipeikon isä kaipasi perhettään ja kuistiaan. Hänestä tuntui äkkiä, että vasta siellä hän voisi olla juuri niin vapaa ja seikkaileva kuin oikean isän tulee olla.

(NL, 140–141.)

Purjehdus hattivattien kanssa muuttuu Muumipapan henkilökohtaiseksi matkaksi omaan sisimpäänsä. Hän ymmärtää syvästi, mikä tekee hänet vapaaksi, ehjäksi ja onnelliseksi. Hattivatteihin aiemmin liittyneiden kuvitelmien osoittautuminen pelkäksi fantasiaksi herättää Muumipapan tajuamaan, että todellinen vapaus on sisäistä ja edellyttää tietoista haluamista.

Seuraava muumiromaani, *Muumipappa ja meri* alkaa tilanteesta, jossa Muumipappa kuljeskelee elokuisena iltana puutarhassaan ja tuntee itsensä tarpeettomaksi. Hänestä näyttää, että toiset suorastaan anastavat kaikki puuhut hänen nenänsä edestä, eikä hän siksi osaa enää ryhtyäkään mihinkään. Kuistiremontin suunnittelukaan ei johda tekoihin, ja Muumipappa vaipuu uneen. Kun selviää, että perhe on hänen torkkumisensa aikana sammuttanut omatoimisesti pienen kulon, Muumipappa raivostuu silmittömäs-

ti. Hän yrittää koota miehisen itsetuntonsa rippeet ja siirtyy vahtimaan palosta pihasammaleen jäänyttä mitättömän pientä, mustaa läiskää.

Isä istui koko iltapäivän ja vartioi mustaa läiskää. Hän repi sammalta suuren alan sen ympäriltä. Hän ei suostunut tulemaan edes päivälliselle. Hän tahtoi olla loukkaantunut.

- - -

Isä tallasi molemmin jaloin tuota turmiollista paikkaa ja meni hitaasti puutarhaan katsoman lasipalloa. - - - Se oli isän pallo, kiistattomasti hänen, isän oma maaginen, loistavan sininen lasipallo, puutarhan ja laakson ja miksei koko maailman keskipiste.

- - -

Ladattuaan sydämensä niin raskaaksi kuin suinkin hän katsoi äkkiä pallon saadakseen lohtua. - - - Joka ilta tämän pitkän, lämpimän, kuvaamattoman kauniin ja surumielisen kesän aikana isä oli käynyt katsomassa sitä.

(MJM, 12–14.)

Muumipappa näkee itsensä pallon sisällä maailman keskipisteessä. Lasipallo kuvastaa myös omissa puuhissaan askaroivat perheenjäsenet ja muuttaa heidät touhukkaista ja vapaista pieniksi ja tarkoituksettomiksi. Tämä leikki ilahduttaa Muumipappaa, sillä se saa hänet tuntemaan itsensä merkitykselliseksi, perheensä suojelijaksi. Paluu perheen pariin palauttaa hänet kuitenkin epämieluisaan todellisuuteen. Muumimamma on sillä aikaa sytyttänyt alkaneen syksyn merkiksi lampun, ja jälleen kerran Muumipappa tuntee varpailleen astutun. Viimeinen pisara on Mörköä koskeva erimielisyys; Muumimamman mielestä Mörköä vastaan ei ole syytä varustautua eikä Muumipappa siis taaskaan pääse osoittamaan tarpeellisuuttaan perheen turvallisuuden takaajana.

Muumipappa alkaa rakentaa majakan pienoismallia. Perheelle selviää, että pian on edessä muutto kaukana avomerellä odottavalle majakkasaarelle. Tämä on Muumipappan mielestä mahdollisuus ottaa viimeinkin paikkansa aktiivisena perheen päänä, kun hänet tähän saakka on nähty vain menneiden vuosien saavutuksia muistelevana, uneliaana ja aikaansaamattomana taustahahmona. Ohjatessaan venettä kohti uutta kotia hän tuntee suurta rauhaa. Perhe on viimeinkin hänen hallinnassaan, pienenä ja avuttomana, hänestä täydellisen riippuvaisena. Kun seurue vihdoin rantautuu majakkasaareen,

Muumipapalla on kiire ottaa tilanne haltuun, ennen kuin muut perheenjäsenet ennättävät. Varsinkin Muumimamman sopeutuminen huolehdittavan osaan ilahduttaa ja virkistää Muumipappaa. Ensimmäisen yön telttamajoitus antaa hänelle kaiken kukkuraksi mahdollisuuden viimeinkin valvoa läheistensä turvallisuutta. Aamun sarastuksessa Muumipappa tarkastelee vuorella kohoavaa majakkaa. Se asettuu Muumipapan mielessä hänen tarpeisiinsa sopivaksi ja vahvistaa tunnetta siitä, että hänellä on nyt paitsi oma, myös koko perheen elämä hallinnassaan.

Yhä korkeammaksi ja korkeammaksi kohosi majakka rannalta katsovan isän silmissä. Se muistutti hänen majakkamalliaan, sitä joka ei koskaan tullut aivan valmiiksi. Nyt isä näki, ettei katto ollut lainkaan niin terävä kuin hän oli luullut ja ettei ylätasanteessa ollut kaiteita. Isä tarkasteli kauan tuota tummaa, hylättyä majakkaa, ja vähitellen se pieneni ja mahdunui parahultaisesti niiden ajatusten ja kuvien joukkoon, joita hänellä oli ennestään.

Joka tapauksessa se on minun, ajatteli isä ja sytytti piippunsa. Minä valtaan majakan. Annan sen perheelleni ja sanon: Täällä saatte asua. Kun olemme päässeet onnellisesti sisään, ei meille voi tapahtua mitään vaarallista.

(MJM, 33.)

Hallinnan tunne saa kuitenkin pian ensimmäisen kolauksen. Perhe saapuu majakalle ja huomaa, ettei avainta löydy mistään. Muumipappa tuntee pettymystä, ja pakenee ylivoimaiselta tuntuvaan ongelmaan uneen. Hänen nukkuessaan perhe lähtee selvittämään avaimen olinpaikkaa. He käyvät kalastajan luona ja saavat selville, että majakanvartija on lähtenyt, eikä avaimesta ole tietoa. Muumipappaa harmittaa toisten aktiivisuus ja hän lähtee itseksensä jatkamaan etsintöjä. Avaimen löytäminen palauttaa Muumipapan jälleen retkikunnan johtajaksi ja majakkasaaren asuttaminen voi jatkua, mutta mikään ei tunnu sujuvan siten, kuin Muumipappa on suunnitellut. Majakan valon sytyttäminen ei onnistu ja hän ahdistuu siitä niin paljon, että näkee painajaisia. Mahdottomalta tuntuvan tehtävän edessä Muumipappa siirtyy tapahtumien taka-alalle, omiin oloihinsa. Pienet onnistumisen hetket ja moninaiset yritykset saavuttaa niitä kohottavat hetkellisesti Muumipapan mielialaa. Aina uudelleen hän joutuu kuitenkin kohtaamaan epäonnistumisia: aallonmurtajasta tulee liian heikko ja meri rikkoo sen, kalastaminen tuottaa saaliiksi ainoastaan suuren määrän roskaa ja mikä pahinta, majakassa ei edelleenkään

pala valo. Vastoinkäymiset ja alati kasvava tehtävien töiden lista lannistavat Muumipapan. Kun hän ei saa mitään hyödyllistä aikaiseksi, hän pakenee taiteellisemman puuhastelun pariin.

Isä istui loistokojussa ja tuijotti syvää vastenmielisyyttä tuntien rikki-näistä ikkunaa. - - - Se pitäisi naulata ulkoapäin, tai tiivistää sisältä säkkikankaalla ja liimalla. Se oli Muumimamman ehdotus.

Isä väsyi väsymistään ja lopulta hän laskeutui lattialla ja antoi vihreän ruudun muuttua väriksi, vain kauniiksi smaragdinvihreäksi väriksi. Tuntui jo paremmalta, ja hetken kuluttua hänen mieleensä tuli ihan oma ajatus. Jos leikkaisi kunnollisen leveän kaistaleen säkkikangasta. Ja levittäisi liimaa. Ja murskaisi vihreän lasin monen monituisiksi smaragdeiksi ja puristaisi ne kiinni liimaan. Isä nousi istumaan hyvin kiinnostuneena.

Jalokivien lomiin voisi sirotella hienoa valkoista hiekkaa ennen kuin lima kuivuisi. Ei, vaan riisiryynejä. Siihen voisi ripotella pieniä, valkeita riisejä kuin helmiä, tuhansia riisiryynejä. Smaragdeista ja helmistä tehty vyö.

(MJM, 87.)

Valmiin vyön saama hyvä vastaanotto kohottaa jälleen Muumipapan mielialaa. Tosin kukaan perheestä ei raaski sanoa suoraan, että riisiryynit olisivat olleet huomattavasti hyödyllisemmät ravinnoksi käytettynä. Kun ruokavarastojen riittämättömyys tulee kuitenkin Muumipapan tietoon, hän lähtee intoa puhkuen lähtee siltä seisomalta virvelöimään mielessään mahtavat haukisaaliit. Virvelöintiretkellään hän tapaa vähäpuheisen kalastajan, jolta yrittää turhaan saada tietoja entisestä majakanvartijasta. Keskustelu jää kovin yksipuoliseksi ja Muumipappa tulee kiukkuiseksi. Retken pelastaa viimein saalis, puolen kilon ahven. Onnistuminen innoittaa Muumipapan jatkuvan virvelöinnin pariin. Hänen päänsä täyttää nyt ainoastaan yksi ajatus: hänen pitää hankkia perheelleen ruokaa. Muumipappa virvelöi aamusta iltaan, päivästä toiseen, ja pian kalaa on usein eri tavoin säilötyinä valtavat määrät. Hänen on vaikea huomata, että perheen mielestä kalastus saisi jo riittää. Kun Muumimamma asiasta viimein huomauttaa, pappa loukkaantuu ja lopettaa virvelöinnin kokonaan.

Muumipappa on neuvoton. Hän haluaa tehdä jotain uutta ja merkittävää mutta ei keksi, mitä se voisi olla. Hän odottaa odottamistaan myrskyä, jotta perhe alkaisi taas turvautua häneen. Kaikkiaan Muumipappa tuntee syvää pettymystä. Synkät mietteet vaihtuvat kuitenkin nopeasti riemuksi, kun Muumipappa saa jälleen idean. Hän on yhtäkkiä varma, että saarella sijaitsevassa lammessa on upoksissa jotain jännittävää: aarrearkku, salakuljetettua viskiä tai vaikkapa merirosvon luuranko. Uusi projekti saa Muumipapan ajatukset taas pois ikävistä velvollisuuksista ja hän keskittyy täysin lammen luotaamiseen. Ruosteisen peltikanisterin löytyminen valaa uskoa siihen, että pinnan alla voi piillä arvokkaampakin tavaraa. Lammen tutkimisen taustalla väikkyä kuitenkin suurempi toive, koko meren ymmärtäminen.

Isä kehitteli monia teorioja: pohjassa saattoi olla aukko, joka ulottui maapallon keskipisteeseen asti, ja hän haaveksi sammuneesta tulivuoresta. Lopulta hän alkoi kirjoittaa ajatuksiaan vanhaan vahakantiseen vihkoon, jonka oli löytänyt ullakolta.

Isä ei puhunut enää paljon tutkimuksistaan. Hän lopetti vähitellen naaraamisen ja istui sen sijaan majakanvartijan yksinolopaikalla miettimässä.

Hän saattoi kirjoittaa: ”Merivirrat ovat merkillinen ja ihmeellinen seikka, johon ei ole kiinnitetty kiinnitetty tarpeeksi huomiota”, tai: ”Aaltoliike on ilmiö, joka aina herättää ihmettelyämme...” ja sitten hän antoi vihon painua ja vaipui unelmiin.

Isästä oli mieluisaa piiloutua sumuun. Hän nukahti hiukan – ja sitten eräs kalalokki kirkkaisi ja isä hätkähti hereille, nousi ja lähti taas vaeltamaan saaren ympäri miettien samalla avuttomana virtoja ja tuulia, myrskyjen ja sateiden syntyä ja syviä merenonkaloita, joihin kukaan ei voinut päästä.

(MJM, 108–109.)

Muumipapan tutkimukset jatkuvat, mutta eivät johda mihinkään. Luku Olettamuksia kasvaa kasvamisestaan, kun taas luku Tosiseikkoja pysyy sisällöltään vähäisenä. Meren selittämättömyys vaivaa häntä yhä enemmän ja siitä alkaa kehittyä Muumipapalle

itsetuntokysymys. Viimein alkaa Muumipapan odottama myrsky, josta kehkeytyy lopulta hänen henkilökohtainen mittelönsä meren kanssa. Mitä kovemmaksi tuuli yltyy, sen hilpeämmäksi Muumipappa käy. Hänhän on taas tärkeä, perheensä suojelija. Kun mereltä ajelehtii saaren rantaan laatikollinen viskiä, Muumipappa tuntee saaneensa merestä otteen. Käytännön toiminta vapauttaa myös ajattelua, joka tähän saakka on askaroinut vain tuloksettomien tutkimusten parissa. Muumipappa pitää merelle voimallisen puheen. Kun rantaan ajelehtii valtava lankkulasti, Muumipappa tulkitsee sen meren anteeksipyyntöksi. Pian koko perhe raahaa yhdessä lankkuja maihin. Tämä onkin ensimmäinen kerta saarelle tulon jälkeen, kun he tekevät jotain yhdessä. Kun urakka on suoritettu, Muumipappa on yhä täynnä energiaa. Hän alkaa heti nikkaroida Muumimammalle keittiöön hyllyä. Kun vielä paljastuu, että saarella asustava kalastaja onkin aiempi majakanvartija, kaikki palaset lokahtavat paikoilleen. Mikään ei tunnu hänestä enää liian tärkeältä ja hän tuntee olonsa tyyneksi ja onnelliseksi. Kokemus on kokonaisvaltainen.

Hän tuli tyrskyjen luo ja pysähtyi rantatöyräälle. Siellä vaelsi hänen mersensä aalto aallolta ohitse sähisevänä ja ylimielisenä, rauhallisena ja rajuna. Isä pyyhkäisi pois kaikki mietteensä, hän eli vain kokonaan, hänenhuipusta korviin saakka.

(MJM, 181–182.)

Muumipapan näyttää olevan vaikeaa saavuttaa onnea ja varsinkaan pysyä onnellisena. Hän tarvitsee jatkuvasti uusia virikkeitä eikä jaksa kauan keskittyä samaan – varsinkaan arkiseen – tekemiseen. Muumipapalle on myös tärkeää, että hänet huomataan silloin, kun hän itse sitä tarvitsee. Hän tasapainoilee jatkuvasti arkisen isän ja vapaan taiteilijan roolien välimaastossa. Hänen on helpointa saavuttaa onnellisuuden kokemuksia silloin, kun tuntee hallitsevansa tilannetta. Muumipappa haluaa vilpittömästi olla perheensä tukipilari ja kokee onnen tunteita aina niissä tilanteissa, kun kokee onnistuneensa isänä. Hän on kuitenkin enemmän haaveilija kuin arkipäivän sankari. Hänen strategiansa oman onnellisuutensa lisäämiseksi on tehdä elämästään mahdollisimman monipuolinen ja vaihteleva. Hän tarvitsee elämässään heittäytymistä ja voimakkaita flow-kokemuksia enemmän kuin muut perheensä jäsenet ja uppoutuu monesti toisarvoisilta ja jopa järjettömiltä vaikuttaviin puuhiin. Sisäinen motivaatio ja siitä lähtevä omaehtoinen tekeminen, joka myös on flow-tilan saavuttamista edistävä tekijä, on Muumipapalle tärkeä. Kuten Ojanen toteaa, mielihyvän saavuttamiseksi tarvitaan

usein vaivannäköä, jolloin jo itse tekeminen palkitsee tekijäänsä (Ojanen, 2009). Muumipapan suurin onni on kuitenkin eittämättä siinä, että hänen perheensä suo hänelle mahdollisuuden olla oma itsensä.

4.2 Muumimamma

Vahinko etteivät äidit saa lähteä milloin heitä huvittaa ja ruveta nukku-
maan ulkosalla.

(MJM, 120.)

Muumimamma vaikuttaa olevan Muumilaakson asukkaista se, joka pyrkii eniten omalla toiminnallaan luomaan toisille onnellisuuden edellytyksiä. Muumipapan kirjoittaessa ja Muumipeikon seikkaillessa ystäviensä kanssa mamma hoitaa kotia ja puutarhaa. Muumimamma kannustaa miestänsä kirjoitustyössä, osoittaa kiinnostusta lapsien puuhia kohtaan, lohduttaa ja hoivaa unohdettuja ja loukattuja – olivatpa ne sitten läheisiä tai lähes tuntemattomia. Tämä altruistinen asenne kumpuaa hänestä luonnostaan ja tekee hänet onnelliseksi.

Muumimamma on joustava mielipiteissään, avarakatseinen ja sopeutumiskykyinen. Vaaratilanteissakaan Muumimamma ei menetä rauhallisuuttaan, vaan pystyy tukemaan toisia ja näkemään tilanteessa positiivisia puolia. Muumimamma on aktiivinen matriarkkahahmo, joka rientää käsilaukkuineen hoitamaan tilanteen kuin tilanteen.

Tyynen ja näennäisen onnellisen perheenäidin sisällä vaikuttaa kuitenkin myös toisenlaisia voimia. Tämä puoli paljastuu romaanissa *Muumipappa ja meri*, jossa hänen roolinsa muuttuu dramaattisesti. Muumipappa on turhautunut siihen, että mamma hoitaa perheessä kaiken, eikä häntä tarvita edes turvaksi Mörköä vastaan. Hän päättääkin toteuttaa unelmansa perheen viemisestä majakkasaarelle. Muumipapan ottaessa johtajan roolin mammalle jää aikaa pohtia omaa elämäänsä. Koskaan aikaisemmin Muumimamma ei ole vaikuttanut missään tilanteessa epävarmalta tai alakuloiselta, mutta muutto nostaa aiemmin piilossa olleita synkkiä tunteita esille.

Mutta tästä lähtien kaikki oli tietenkin toisin. Nyt oli paikallaan, että elämä aloitettiin alusta ja että isä hankki kaiken mitä perhe tarvitsi, huo-

lehti heistä ja suojeli heitä. - - - Kummallista, että saattaa masentua ja tulla vihaiseksi siitä, että on liian hyvät oltavat. Mutta minkä sille mahtaa, jos niin on. Silloin on parasta aloittaa uudelleen toisesta päästä.

(MJM, 24.)

Jo matkalla majakkasaarelle Muumimamma huomaa, ettei hänellä ole enää entisenlaista asemaa perheessään. Muumipappa haluaa nyt olla perheensä huoltaja ja mamma pohtii uutta rooliaan huolehdittavana toivoen tottuvansa siihen ja jopa oppivansa nauttimaan siitä. Merkinä uudenlaisesta elämästä hän jopa hylkää käsilaukkunsa. Uusi asuinpaikka osoittautuu ensi näkemältä pettymykseksi Muumimammalle. Perheelleen hän esittää tyytyväistä, vaikka kivinen maasto, askeettinen asumus ja kaikkialla ympäröivää maisemaa hallitseva rannaton meri eivät häntä todellisuudessa ilahdutakaan.

Puutarhan perustaminen siintää Muumimamman mielessä. Karut olosuhteet monimutkaistavat työn aloittamista, sillä jo sopiva kasvualusta puuttuu. Pitkien etsintöjen jälkeen Muumimamma viimein löytää multaa läheltä rantaa. Multa merkitsee Muumimammalle sitä, että hän vihdoinkin saa tehdä uudessa asuinpaikassa jotain sellaista, mitä haluaa, olla taas aktiivinen ja hyödyllinen perheenjäsen.

Äiti oli tyyni ja onnellinen. Hän unelmoi porkkanoista, retiiseistä ja perunoista, miten ne pyöristyivät ja kasvoivat lämmössä. - - - Niistä perhe saisi syötävää. Kaikki tämä olisi tosin vasta ensi kesän onnea, mutta se ei merkinnyt mitään. Äidillä oli jotain mistä uneksia.

(MJM, 50.)

Puutarhaa rakentaessaan Muumimamma tuntee olonsa paremmaksi. Hän alkaa myös vaivihkaa hoidella enemmän muitakin käytännön asioita Muumipapan keskittyessä lähinnä suunnittelemiseen. Monta päivää kestäneen rankkasateen jälkeen Muumimamma saa kuitenkin huomata työnsä menneen hukkaan, kun meri on vienyt puutarhan mukanaan. Lannistumatta tästä hän aloittaa työn uudelleen ja uusi puutarhamaa valmistuu syksyllä. Muumimamma haaveilee jo seuraavan kesän kukista ja piirtelee huomaamattaan kukkia majakan pohjoiseen suuntaavaan ikkunalautaan.

Muumimamman elämää majakkasaarella hallitsee nyt pitkästymisen tunne. Talven lähestyessä hän ei enää löydä itselleen riittävästi mielekästä tekemistä. Eräänä päivänä

Muumimamma keksii aloittaa polttopuiden keräämisen, pilkkomisen ja pinoamisen, mistä hän saakin iloa ja sisältöä elämäänsä pitkäksi aikaa. Muumimamma kehittelee puuprojektistaan lähes taidetta. Hän lajittelee saarelta löytyviä eri puulajeja kuten tammi, jakaranda, mahonki sekä palisanteri ja ihastelee, kuinka erilaiselta ne tuoksuvat ja tuntuvat. Pian saarella kohoaa suunnaton halkomäki, jonka juurella sahaava mamma alkaa olla jokapäiväinen näky, kunnes yhä korkeamman pinon takaa erottuvat hädin tuskin enää hänen korvansa. Halkoprojektista muodostuu hetkeksi Muumimamman elämän keskeinen sisältö, eikä hän salli edes Muumipapan osallistua siihen vaan ajaa tämän vihaisena pois. Mamma ei tunne itseään onnelliseksi saarella, koska hänellä ei ole siellä omaa tilaa eikä vaikutusvaltaa. Vieras ympäristö ja ankarat luonnonolosuhteet estävät häntä toteuttamasta itseään kotona opitulla tavalla. Puutarha ei loista, koska mamman sinne istuttamat, kotona kukoistaneet kasvit eivät menestykään nykyisissä, karuissa oloissa. Majakkasaarella asuminen on kokonaisuudessaan Muumipapan missio, jossa mammalla ei ole tilaisuutta olla aktiivinen oma itsensä. Massiivisiin mittoihin kohoava halkoprojekti tarjoaa Muumimammalle hetkellisen tunteen siitä, että jotain on hänenkin hallinnassaan, joku asia onnistuu ja on hänen omansa. Kun se loppuu, mamman sisimpään astuu jälleen apeus, johon sekoittuu myös suuri annos koti-ikävää.

Muumimamma viettää majakassa yksinäistä elämää, kun pappa, Muumipeikko ja Nipsu puuhailevat tahoillaan. Uutta sisältöä pitkiin päiviinsä hän saa maalaamisesta. Muumimamma alkaa kuvittaa majakan seiniä kukkasilla ja muilla luontoaiheilla. Pian mamma huomaa osaavansa maalata kauniita kuvia, mikä innostaa häntä jatkamaan. Tälle, kuten aiemmalle halkoprojektillekin on ominaista se, ettei Muumimamma salli kenenkään muun osallistua siihen. Hänellä on suunnaton tarve pitää edes yksi asia kerrallaan täysin omanaan. Päivät kuluvat ja maalaustyö edistyy nopeasti. Majakan seinät täyttyvät hedelmäpuista ja ruusupensaista, nurmesta ja kukkasista. Pian seinälle ilmestyy myös kuva sinisestä kuistista ja alkaa olla ilmeistä, että kuvituksen aiheena ovat Muumimamman muistikuvat kotoa Muumilaaksosta.

Ahdistukseksi kasvava suunnaton koti-ikävä aiheuttaa viimein sen, että Muumimamma pakenee maalauksensa sisälle. Hetken siellä levättyään hän on jälleen valmis palaamaan todellisuuteen. Hän kuitenkin jatkaa edelleen maalaamista ja maalaustensa sisällä liikkumista. Hän maalaa maisemiinsa useita kuvia itsestään, jotta kukaan ei voisi löytää häntä sieltä. Muumimamma pakenee tyyliksi käynnyttä elämäänsä mene-

mällä yhä uudelleen sisälle maalauksiinsa. Sieltä palattuaan hän jaksaa jälleen arjessa, joka myötäilee edelleen kiinteästi Muumipapan suunnitelmia.

Perheen yhteinen taistelu myrskyävän meren voimia vastaan pitää Muumimamman vahvasti kiinni reaali maailmassa. Sään viimein tyyntynyt myös mamman valtaa saarella ennen kokematon rauha. Hän tarkastelee epäonnistunutta puutarhaansa ja toteaa toimineensa sen suhteen typerästi. Mamma alkaa myös ajatella, että saaren luonnonmaisema sinällään saattaa olla jopa istutettua puutarhaa hienempi. Hän myös lopettaa maalaamisen ja rupeaa sen sijaan askaroimaan kotitöiden parissa. Eräänä päivänä hän huomaa seinämaalauksensa muuttuneen pelkäksi maalaukseksi, johon hänellä ei ole enää pääsyä sisälle. Muumimamma tajuaa myös syyn siihen. Kun koti-ikävä on sammutunut, ei mamman tarvitse enää paeta sisälle maalaukseen, vaan hän voi elää hyvää elämää myös majakkasaarella. Muumimamman sopeutuminen vallitseviin oloihin vaikuttaa myös siten, että hän alkaa suunnitella merikartan maalaamista seinälle. Näin menneisyys Muumilaaksossa ja nykyisyys meren ympäröimällä majakkasaarella asetuvat hänen mielessään sopusointuiseksi kokonaisuudeksi.

Majakkasaarella koetut sisäiset ja ulkoiset kriisit auttavat Muumimammaa löytämään taas onnen elämäänsä. Muumimamma huomaa, ettei hänen onnensa ole riippuvainen siitä, missä hän on, ja pystyy jälleen ottamaan elämäänsä paremmin hallintaansa. Muumimammalle käy selväksi, että perhe tarvitsee yhä häntäkin, mikä auttaa mamma omaksumaan jälleen itselleen tuiki tärkeän aktiivisen toimijan roolin.

Muumimamman kokemukset onnellisuudesta muodostuvat useista eri tekijöistä. Kantavien voimien näiden kokemusten taustalla on hänen luonteinen taipumuksensa altruismiin. Piliavinin mukaan on mahdollista määritellä erityinen altruistinen persoonallisuustyyppi. Kokeellisin tutkimuksin on voitu osoittaa vastaavuutta luonteenpiirteiden ja prososiaalisen käyttäytymisen välillä. Ilmenneet säännönmukaisuudet koskevat sellaisia piirteitä kuin korkea itseluottamus ja taidokkuus sekä itsesäätelykyky. Myös vähäinen riippuvuus ulkopuolelta tulevasta hyväksynnän osoituksista sekä korkea moraalinen kehitystaso näyttävät todennäköisimmin johtavaan prososiaaliseen käyttäytymiseen. (Piliavin & Chang, 2008.) Muumimamman osalla tämä näyttää pitävän hyvin paikkansa. Hänen käyttäytymisensä toisia kohtaan on lempeä ja tasapuolinen, eikä hän kiellä apuaan keneltäkään sitä tarvitsevalta. Hän toimii itsenäisesti ja käytännöllisesti katsoen huolehtii yksin perheensä hyvinvoinnista kautta koko romaanisarjan.

Kun tämä mahdollisuus viedään häneltä teoksessa *Muumipappa ja meri*, hän joutuu siirtymään pitkälle mukavuusalueensa ulkopuolelle, mikä aiheuttaa ahdistusta ja turhautumista. Vaikuttaa siltä, että Muumimamma on jopa jossakin määrin riippuvainen tunteesta, jonka toisista huolehtiminen hänelle antaa.

4.3 Muumipeikko

Muumiperheen ainoa jälkeläinen, Muumipeikko, saa viettää lapsuuttaan rakastettuna ja vapaana arkisista velvoitteista. Monenmoiset, välillä vaarallisetkin seikkailut yhdessä Nuuskamuikkusen, pikku Myyn, Nipsun ja Niiskuneidin kanssa rytmittävät Muumipeikon onnellista ja huoletonta kesäelämää. Ystävien kanssa koetut jännittävät hetket ja retket uusiin maisemiin vahvistavat yhteenkuuluvuutta. Nuuskamuikkunen toimii Muumipeikolle myös arvostettuna esikuvana ja jatkuvan ihailun kohteena. Nuuskamuikkusen itsenäisyys ja jokasyksyinen lähtö omille teilleen tekee Muumipeikon aina hieman surulliseksi. Hän itse viihtyy paremmin seurassa kuin yksin ja on myös riippuvainen toisista. Hän toki onkin vielä lapsi, mikä näkyy kaikessa hänen ajattelussaan ja toiminnassaan.

Teoksessa *Taikatalvi* Muumipeikko oppii uutta itsestään ja suhteestaan kanssaeläjiinsä. Hänen kykynsä sietää ja hyväksyä erilaisia ajattelutapoja sekä olosuhteita kasvaa mystisen talven aikana. Muumipeikon talviseikkailu ilman vanhempiaan ja Nuuskamuikkusta on romaanisarjan avainkertomuksia moraalisen sanomansa suhteen. Siinä kuvataan myös Muumipeikon elämän keskeistä käännekohtaa. Lapselle tyypillisen, omasta mielihyvästä kumpuavan onnellisuuden rinnalle nousee uusia sävyjä. Muumipeikko saa huomata, että iloa elämäänsä voi saada myös muulla tavalla kuin pelkäämällä omia halujaan toteuttamalla. Talven aikana hän kasvaa ymmärtämään, että tekemällä oikein – vaikka se tuntuisikin hankalalta – voi saavuttaa lopulta pysyvämpää onnea.

Tarinan alkajaisiksi Muumipeikko herää yllättäen kesken talviunien ja lähtee ulos tutkimaan lumiseksi ja kylmäksi muuttunutta laaksoaan. Ensi kosketus talviseen maailmaan järkyttää häntä suunnattomasti. Poikkeukselliset olosuhteet ovat muuttaneet turvallisen ja rakkaan kotiseudun täysin vieraaksi.

Koko maailma on kuollut minun nukkuessani. Tämä maailma kuuluu jollekin toiselle, jota minä en tunne. Ehkä Mörölle. Tätä ei ole luotu muumipeikkojen asuinpaikaksi.

(TT, 14–15.)

Yhteiselämä hiihtohullun Hemulin, arvoituksellisen Tuu-tikin ja muiden uusien tuttavuuksien kanssa kylmyyden ja lumen keskellä ja vailla entisen kesäelämän rutiinien tuomaa turvaa ovat merkityksellisiä kasvavalle Muumipeikolle. Hemuli vahvoine mielipiteineen ja riuskoine otteineen ei miellytä Muumipeikkoa sen paremmin kuin Tuutikkiakaan. Yhdessä laadittu huijaussuunnitelma Hemulin karkottamiseksi Yksinäisille vuorille kuitenkin kariutuu, kun Muumipeikon omatunto ei sallikaan valehtelua. Hän käy kovan henkisen kamppailun, jonka jälkeen päätyy hylkäämään vääräksi tietämänsä, vaikkakin houkuttelevan vaihtoehdon. Toimiminen vastoin omaa haluaan, moraalisesti oikeaksi ymmärtämällään tavalla, vaikuttaa Muumipeikkoon syvästi, jopa järkyttävästi. Koko talvinen maailma näyttäytyy hänelle nyt tyystin erilaisena.

Hän kulki ja tunsi mielensä yhä kevyemmäksi. Lopulta hän melkein riemastui, vihelteli ja potki jääkilkkää edellään pitkin rantaa. Ja sitten alkoi sataa hitaasti lunta.

- - -

Ilma oli muuttunut leudommaksi. Lumihiihtaleiden takia ei voinut nähdä ympärilleen, ja Muumipeikon valtasi sama hurmio, jota hän tunsi aina kesällä kahlatessaan mereen. Hän heitti kylpyviitan yltään ja heittäytyi pitkin pituuttaan kinokseen. Talvi! Hän ajatteli. Siitähän voi pitää!

(TT, 93–94.)

Toinen merkittävä käännekohta ja kasvun paikka Muumipeikon elämässä kuvataan teoksessa *Muumipappa ja meri*. Jo ennen muuttoa Muumilaaksosta hän alkaa ajatella Mörköä uudesta näkökulmasta. Hän yrittää pohtia, miksi tämä on sellainen kuin on: kylmä ja kammottava. Muumimamman selityksistä huolimatta asia jää vaivaamaan Muumipeikkoa. Jatkuva Mörön ajatteleminen muuttuu suorastaan pakkomielteeksi. Edes Majakkasaarella Muumipeikko ei pääse eroon ajatuksistaan, ja pian hän havaitsee Mörön saapuneen saarelle. Muumipeikko yrittää mahdollisimman hyvin eläytyä Mörön maailmaan. Hän laahustaa pitkin Mörön kulkemia jälkiä matkien sen liikku-

mistapaa mutta ei onnistu saavuttamaan oikeaa mielentilaa. Sen sijaan hänen päänsä valtaavat iloiset ajatukset, niin kuin tavallisestikin.

Mörkö jää kuitenkin vaivaamaan Muumipeikon mieltä ja ilta toisensa jälkeen hän lähtee lyhtyineen rannalle tapaamaan tätä. Nämä tapaamiset noudattavat aina samaa kaavaa: Muumipeikko asettaa myrskylyhdyn hiekalle, Mörkö tuijottaa valoa aikansa ja alkaa sitten laulaa ja tanssia. Viimeisellä tapaamiskerralla Muumipeikko ymmärtää, että Mörön ilolaulun syynä on hänen tapaamisensa, ei myrskylyhdyn valo. Mörön poistuttua Muumipeikko huomaa, etteivät Mörön jäljet jäätyneet kuten aiemmilla kerroilla. Hän ei tiedä tarkalleen syytä Mörön lämpenemiseen, mutta uskoo sen johtuvan heidän kohtaamisistaan. Muumipeikkoa helpottaa nyt ajatus, että hän voi tulevaisuudessa tavata Mörön ilman, että tapaamista värittää pelko Mörön pettymisestä.

Muumipeikko kokee onnistumisen iloa siitä, että hän on pystynyt luomaan edes jonkinlaisen kontaktin pelkäämäänsä ja inhoamaansa Mörköön. Paitsi että hän on voittanut omat ennakkoluulonsa, hän kokee voineensa auttaa myös toista pitkäjänteisellä toiminnallaan.

Muumipeikko edustaa muumiromaanien henkilögalleriassa vielä kasvuvaiheessaan olevaa, lapsuuden ja nuoruuden välimaastossa elävää hahmoa. Hän on perusolemukseltaan huoleton ja onnellinen lapsi, jonka hyvien elämäkokemusten taustalla on joukko rakastavia henkilöitä: vanhemmat ja ystävät, joista tärkein on Nuuskamuikkunen. Muumipeikon henkisen kehittymisen kannalta tärkeimmät kokemukset onnellisuudesta liittyvät hänen elämänsä käännekohtiin. Wethingtonin (Keyes & Haidt 2003, 37) mainitsema itsetutkiskelu ja sen kautta tapahtuva henkinen kasvu tulee esille voimakkaimmin teoksissa *Taikatalvi* ja *Muumipappa ja meri*. Molemmissa romaaneissa Muumipeikko kohtaa yksinään henkilöitä ja ilmiöitä, jotka ovat hänelle ennestään vieraita ja epämiellyttäviä. Hiihtävän Hemulin ja Mörön kohtaaminen opettavat hänelle erilaisuuden sietämistä ja hyväksymistä. Talven haasteista ilman vanhempien ja Nuuskamuikkusen turvaa selviytyminen vahvistaa Muumipeikon uskoa itseensä.

4.4 Nuuskamuikkunen ja pikku Myy

Muumilaakson nuoriso-osastoon kuuluvat villit ja vapaat sisarukset Nuuskamuikkunen ja pikku Myy. He ovat eläneet lapsuuttaan ilman vanhempiaan. Molempien tiet ovat johtaneet Muumilaaksoon ja muumiperheen huomaan. Kumpikin noudattaa kuitenkin sisäistä kutsumustaan olla vapaa ja riippumaton.

Nuuskamuikkunen on kirjaimellisesti omien polkujensa kulkija. Syksyn saapuessa hän lähtee Muumilaaksosta omille teilleen, mutta lupaa Muumipeikolle aina palata keväällä takaisin.

Hän laskeutui selälleen sammalikkoon ja katsoi kevättaivaalle. Sen laki oli kirkkaan sininen ja rannat puiden latvojen yläpuolella merenvihreät. Ja hänen kevätsävelensä alkoi liikehtiä jossain hatun alla. Siinä oli yksi osa odotusta ja kaksi osaa kevätkaikhoa ja loput hillitöntä yksinolon hurmaa.

(NL, 19.)

Hän pitää lujasti kiinni omasta yksityisyydestään ja kertoo matkoistaan, mitä parhaaksi katsoo. Tämä ei kuitenkaan vähennä hänen ja Muumipeikon välillä olevaa vahvaa ystävyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Nuuskamuikkusen käsitykseen vapaudesta kuuluu myös vapaus omistamisesta. Hänellä ei ole kiinteää asuinpaikkaa ja kaiken, mitä omistaa, hän kuljettaa aina mukanaan.

- Kaikki muuttuu vaikeaksi jos haluaa omistaa esineitä, kantaa niitä mukanaan ja pitää ominaan. Minä vain katselen niitä – ja kun lähden tieheni, ovat ne minulla päässäni. Minusta se on hauskeempaa kuin matkailukujen raahaaminen.

(MP, 50.)

Nuuskamuikkunen lienee saanut voimakkaan vapaudenkaipuunsa jo verenperintönä isältään Juksulta, josta kerrotaan teoksessa *Muumipapan urotyöt*. Juksu kuuluu Muumipapan nuoruudenystäviin ja seikkailutoverihin.

Niin Nuuskamuikkunen kuin hänen isänsäkin joutuvat helposti kahnauksiin auktoriteettien kanssa. Heidän molempien näyttää olevan vaikeaa taipua yhteiskunnan asettamien normien noudattamiseen. *Muumipapan urotöissä* Juksun kerrotaan pitävän kaikesta kielletystä ja tappelevan poliiseja, lakeja, kieltoja ja liikenneilmoituksia vastaan. Nuuskamuikkusen anarkistinen puoli taas pääsee valloilleen teoksessa *Vaarallinen juhannus*, jossa hän kylvää Puistonvartijan ja Puistotädin ylläpitämään puistoon hattivat in siemeniä ja repii sieltä lukuisat kieltotaulut. Hän ei tee sitä ilkeyttään vaan toteuttaakseen omaa moraalikäsitystään. Nuuskamuikkusen mielestä Puistonvartijan ja Puistotädin toiminta ei ole oikein lapsia kohtaan. Hän ei myöskään voi hyväksyä järjettömiä kieltoja, jotka koskevat vaikkapa nurmella istumista, tasajalkaa hyppimistä tai nauramista ja viheltämistä.

Episodin päätteeksi Nuuskamuikkunen joutuu ottamaan huolehdittavakseen puistoon päivittäin pakotetut kaksikymmentäneljä nujerrettua ja karvaista metsän lasta, joilla ei ole kotia eikä perhettä. Vastuu lapsista tuntuu Nuuskamuikkusesta aluksi kauhistuttavalta, mutta hän sopeutuu pian huoltajan rooliinsa ja hoitaa sitä parhaan kykynsä mukaan niin kauan, kuin sille on tarvetta.

Nuuskamuikkuselle onni merkitsee ennen muuta sitä, että hän voi itse päättää omasta elämästään pienintä yksityiskohtaa myöten. Hän on sisimmältään kiinnittynyt Muumi-laaksoon ja sen asukkaisiin, varsinkin läheisimpään ystäväänsä ja uskolliseen ihailijaansa Muumipeikkoon, mutta ei halua tinkiä edes tämän takia omasta vapaudestaan tai periaatteistaan.

Pikku Myy on muumimaailman anarkisti, rajoittamattoman sananvapauden toteuttaja sekä individualisti. Hän suhtautuu kaikkeen uuteen ennakkoluulottomasti, tekee mitä huvittaa, eikä jää miettimään, voiko niin tehdä.

- Muutamien pitää aina pyrkiä niskan päälle vain sen takia, että sattuvat olemaan ottolapsia.

- Osuit naulankantaan, sanoi pikku Myy. Minä olen aina niskan päällä.

(MJM, 19.)

Pikku Myyn rohkeutta kuvaa myös se, että hän uskaltaa nauraa kenelle tahansa – itseään unohtamatta. Kun orava herättää luolassa nukkuvan Pikku Myyn kesken talviuinen, ei hän suinkaan häkelly ensi kertaa näkemästään lumesta.

-Vai niin, tältä se siis näyttää, hän sanoi. Kaikkea ne keksivät.

(TT, 18.)

Pikku Myylle uudenlainen tilanne avaa lukuisia uusia mahdollisuuksia viihdyttää itseään. Hän pyöräyttää ensi töikseen lumipallon ja nappaa sillä päin oravaa. Liukaste-luunsa jäisessä maastossa hän suhtautuu hyvin huumorintajuisesti ja keksii jo siinä samassa, kuinka tahattomasta luisumisesta voi kehittää hauskaa ajanvietettä. Pian hän onkin jo kipannut pahvilaatikossa nukkuvan sisarensa luolaan ja kehittänyt laatikosta oivan kelkan mäenlaskua varten. Kun hän myöhemmin, yön jo tultua luistelee kohti Muumilaaksoa ja siellä mahdollisesti odottavia lämpimiä vuodevaatteita, ei Yksinäisiltä Vuorilta kuuluva susien ulvontakaan häntä pelota.

Kun Muumipeikko suuntaa energiaansa vallitsevaa talvea vastaan kapinoimiseen, pikku Myy puolestaan pyrkii kääntämään uuden tilanteen voitoksi. Hän iloitsee lumen ja kylmyyden suomista uusista kokemuksista; laskee mäkeä milloin Muumimamman hopeatarjottimella, milloin laudanpalasista kyhäämillään suksilla. Häntä ei sido yleinen mielipide. Kun muut laakson hereillä olevat asukkaat eivät voi sietää hiihtohullua hemulia ja eristävät tämän yhteisönsä ulkopuolelle, pikku Myy seurailee hiihtäjää ja ottaa vastaan kaiken mahdollisen opin lajista. Tarpeeksi opittuaan pikku Myy lähtee omille teilleen ja unohtaa hemulin.

Pikku Myy pyrkii itse vaikuttamaan aktiivisesti omaan elämäänsä. Hän ei suostu olosuhteiden uhriksi, vaan tekee elämästään mielenkiintoista ja hauskaa ympäristöstä välittämättä. Hänen vahvuutensa on luja usko itseensä ja siihen, että pienestä koostaan huolimatta hän selviytyy mistä vain. Pikku Myy ei ole riippuvainen kenestäkään toisesta. Hän on todellinen oman onnensa seppä.

Sekä Nuuskamuikkunen että pikku Myy vaikuttavat olevan onnellisia eniten siitä syystä, että he molemmat toteuttavat elämässään itselleen tärkeitä asioita melko tinkimättömästi. Nuuskamuikkunen on valmis tekemään jonkin verran myönnytyksiä, mikäli olosuhteet ja läheisten hyvinvointi niitä vaativat. Pikku Myy sen sijaan ei kos-

kaan aseta kenenkään toisen hyvinvointia omien mielihalujensa toteuttamisen edelle. Pikku Myy muistuttaa ajattelussaan pientä lasta, joka ei vielä ole kykenevä tuntemaan empatiaa. Nuuskamuikkunen on häntä huomattavasti edellä henkisessä kehityksessään. Nuuskamuikkuselle tärkein arvo on vapaus, jota hän pyrkii toteuttamaan mahdollisimman täydellisesti.

5 MUUMIEN OIVALLUKSIA HYVÄSTÄ ELÄMÄSTÄ

5.1 Onnellinen elämä on nyt

Muumiromaanien perustana on kertomus laaksossa asuvasta perheestä, joka on onnellisen yhteiskunnan ja maailman allegoria. Kaipuu parempaan maailmaan heräsi Tove Janssonissa raskaiden sotavuosien aikana ja näistä unelmista kasvoi ja kehittyi muumiromaanista tutuksi tullut maailma.

Vaikkakin perhe elää lähellä luontoa ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa sen kanssa, erilaiset luonnonvoimat ja –mullistukset pyrkivät aika ajoin horjuttamaan laakson vakaata ja turvallista elämää. Moninaisista katastrofeista selviäminen, lukuisat seikkailut ja lopulta muutto kotiseudulta kauas meren keskelle pakottavat muumiperheen jäsenet tutustumaan itseensä sekä arvioimaan elämäänsä ja suhdettaan kanssaeläjiinsä.

Muumilaaksossa on tilaa erilaisuudelle. Muumiperheen lyhyt- ja pitempiaikaisina vieraina tavataan hyvin erilaisia luonteita, taustoja, elämäntapoja ja arvoja omaavia hahmoja. Muumitarinoiden maailmassa vapaus, rakkaus ja suvaitsevaisuus, yhteisöllisyys ja toisen hyväksyminen omana itsenään ja ovat keskeisiä arvoja, jotka vaikuttavat onnellisen elämän taustalla.

Muumiromaaneissa eletään täyttä elämää. Muumiromaanien keskeinen tunnelma kiteytyy Muumipapan repliikissä: ”Minä tunsin itseni niin onnelliseksi, etten edes pelännyt tämän hetken menevän ohi.” Onnellinen elämä näyttää muumien maailmassa tarkoittavan juuri hetkeen tarttumista ja sinä elämistä. Huoli tulevaisuudesta ei kuulu muumien ajatusmaailmaan, paitsi hetkellisesti silloin, kun jokin katastrofi on uhkaamassa. Eri henkilöt pyrkivät toteuttamaan arjessaan itseään ja löytämään mielekäästä tekemistä ja jokaisella on oikeus omaan tilaan ja aikaan. Kiire ei juurikaan vaivaa muumiperhettä ja kiirehtijöitä kummastellaan tai jopa säälitään. Vaaratilanteissa yksilölliset arvostukset voidaan kuitenkin sysätä syrjään ja keskittyä yhteisiin ponnisteluihin.

5.2 Luottamus hyvään kantaa vaikeuksien yli

Voisi kuvitella, että vuodesta ja tarinasta toiseen jatkuva katastrofien ja myllerrysten sarja lannistaisi vähitellen Muumilaakson väen. Kuitenkin vaikuttaa siltä, että muumiperhe läheisineen selviytyy monenlaisista tilanteista ja toistumiseen vieläpä pystyy kääntämään vastoinkäymiset voitoiksi. Sopeutuminen vallitseviin olosuhteisiin ja luottamus siihen, että kaikki kuitenkin lopulta kääntyy paremmaksi näyttääkin olevan muumilaakson välle merkittävä keino onnellisuuden säilyttämiseksi ja saavuttamiseksi.

Jo ensimmäinen muumiromaani Muumit ja suuri tuhotulva tempaa toisistaan erilleen joutuneet muumiperheen jäsenet keskelle luonnonkatastrofia, kun Muumipappaa etsivät Muumimamma ja Muumipeikko joutuvat keskelle suuren tuhotulvan syövereitä. Tarinan lopussa perhe löytää jälleen toisensa sekä tien laaksoon, minne Muumipapan rakentama talo on tulvan mukana ajautunut.

Vaarallisessa juhannuksessa valtava hyökyaalto pyyhkäisee Muumilaakson alleen aiheuttaen mittavia tuhoja. Kun verkkokeinu jää kuistille, pappa toteaa tyytyväisenä, että se olikin kauhean värinen. Muumimamman mielestä kotiin tuo vaihtelua, kun huonekalut ja muu irtaimisto kelluvat talon sisällä. Lisäksi se, että vesi on lämmintä, on mammasta mainiota, koska perhe pitää kovin uimisesta. Lopulta vesi nousee niin korkealle, että Muumitalon asukkaiden on noustava katolle. Sieltä he katselevat veden peittämää laaksoa ja odottelevat tulevaisuutta jolle siirtyä.

Muumipappa kääntyi perheeseensä päin ja sanoi:

- Minusta tuntuu, että me selviämme.

- Tietenkin me selviämme, vastasi Muumimamma. Minä istun tässä odottamassa uutta kotiamme. Vain lurjuksille käy huonosti.

(VJ, 32.)

Kun omituinen huone ajelehtii katolla olijoitten kohdalle, he sujuvasti astuvat sisään ja Muumimamma alkaa välittömästi suunnitella uuden asumuksen sisustusta. Muumipappa harmittelee rakentamansa talon menetystä, mutta Muumimamma lohduttaa häntä ja arvelee elämän uudessa asunnossa pian tuntuvan entisenlaiselta.

Muumipeikon äiti seisoj keittiössä ja koristi kaakkua vaaleankeltaisella kermavaahdolla ja paratiisipäärynöillä. Niiden ympärillä luki suklakirjaimin: ”Rakkalle Muumipeikolleni!” ja ylimpänä loisti kehrätystä soke-rista tehty tähti.

Äiti vihelteli hiljaa itsekseen, ja silloin tällöin hän katsahti ulos ikkunasta.

Muumipappa vaelsi huoneesta toiseen huolissaan ja oli joka paikassa tiellä.

- Heidän olisi pitänyt olla täällä jo aikoja sitten, hän sanoi. Kello tulee jo puoli kaksi.

- Kyllä he tulevat, sanoi Muumipeikon äiti lohduttavasti. Pidä kiinni tästä, kun minä siirrän kaakun. Nipsu saa nuolla vadin, hän pitää siitä.

(MP, 136.)

Kirjassa *Muumipeikko ja pyrstötähti* Muumimamma ja -pappa odottelevat Muumipeikon, Nipsun ja Nuuskamuikkusen saapumista Yksinäisiltä vuorilta. On tiedossa, että pyrstötähti saavuttaa piakkoin Muumilaakson. Muumipappa on huolestunut, kun lapsia ei ala kuulua, mutta Muumimamma sen sijaan jatkaa leipomispuuhaansa kaikessa rauhassa. Hän on täysin tietoinen pyrstötähden mahdollisesti aiheuttamista riskeistä, mutta ei anna niiden häiritä normaalia elämää.

- Voi niin, pyrstötähti, Muumimamma sanoi huolestuneena. Piisamirotta on laskenut, että se putoaa tänä iltana keittiöpuutarhaan. Minä en ole ollenkaan viitsinyt kitkeä siellä.

(MP, 139.)

Kun perhe viimein päättää siirtyä odottamaan pyrstötähden saapumista turvaan Muumipeikon löytämään luolaan, sinne pyritään siirtämään kaikki mahdollinen irtaimisto Muumitalosta ja sen pihapiiristä aina kylpyammeesta lähtien. Kun muuttokuorma on saatu luolaan sisälle, Muumimamma toteaa, että kakkua ennättää syödä vielä hyvin ennen pyrstötähden tuloa. Kadonneeksi havaittua kakkua etsitään ja se löytyykin viimein Piisamirotan alta.

Viimein pyrstötähti rysähtää maahan. Jyrinän ja ryskeen tauottua Muumimamma lohduttaa yhä kauhuissaan olevia lapsia, jotka viimein nukahtavat mamman rauhoittavaan

kehtolauluun. Seuraavana aamuna seurue saakin herätä auringonpaisteeseen ja tietoisuuteen siitä, että maailma on yhä olemassa. Koko tarina päättyy toiveikkaaseen olettamukseen siitä, että kotona kaikki on ennallaan.

5.3 Muutokset avaavat uusia mahdollisuuksia

Muumilaakson marraskuu päättää muumiromaanien sarjan. Se kertoo Muumilaakson elämästä sen jälkeen, kun muumiperhe on jättänyt kotinsa lopullisesti ja muuttanut kaukana ulkosaaristossa sijaitsevalle majakkasaarelle. Teoksen henkilöitä ovat Nuuskamuikkunen, Hemuli, Vilijonkka, homssu Tuhto, Ruttuvaari sekä Mymmeli. He koontuvat sattumoisin muumitaloon, joka osalle henkilöistä on jo aiemmin tullut hyvin tutuksi. Kukaan heistä ei tiedä, mihin muumiperhe on lähtenyt.

Yksinäinen, pieni homssu nimeltä Tuhto hakee turvaa Muumilaaksoon liittyvistä muistikuvistaan, joita hän kertoo illasta toiseen yksinäisyydessään. Hän kuitenkin huomaa surukseen, että muistot vähitellen haalistuvat ja osa on jo hiipunut kokonaan pois.

Illalla kun kaikki olivat menneet koteihinsa nukkumaan ja lahti oli hiljennyt, homssu alkoi kertoa itselleen ikiomaa tarina. Siinä puhuttiin onnellisesta perheestä.

- - -

Oli tärkeätä ettei piirtokaan tarinassa muuttunut: kerran hän oli sijoittanut huvimajan virran rantaan, ja se oli virhe. Rannalla ei saanut olla muuta kuin silta ja postilaatikko.

- - -

Sitten homssu taas vaelsi laakson läpi. Hän oli vaeltanut samaa tietä monta kertaa, ja kerta kerralta toistamisen jännitys vain kasvoi. Äkkiä maiseman päällitse kulki harmaa sumu, sitten se pyyhkiytyi pois ja homssun ummistuneet silmät näkivät pelkkää pimeyttä.

- - -

Näin oli käynyt monta kertaa menneen viikon aikana, ja joka ilta sumu tuli aikaisemmin. - - - Tuhto ryömi nuttunsa uppeluksiin ja tuumi: Huo-

menna minä en varmaan ehdi edes virralle saakka. Minä en osaa kertoa sillä tavalla että laakso näkyy pitempään, kaikki palaa aina alkuun.

(MM, 14–17.)

Toisaalla myös Hemuli muistelee elämää Muumilaaksossa. Hänen muistikuvansa muumiperheestä on käynyt jo hyvin ohueksi, mutta paikat ja niihin liittyvät positiiviset tunteet hän pystyy edelleen palauttamaan elävästi mieleensä.

Hemuli muisti Muumilakson. Siitä oli kamalan kauan kun hän oli käynyt siellä, mutta yhden asian hän muisti ihan selvästi. Nimittäin eteläisen vierashuoneen ja miten mukavaa siellä oli herätä aamuisin.

- - -

Oli siellä joku perhekin, mutta sitä hemuli ei muistanut kovin selvästi, perhe tassutteli hiljakseen siellä täällä ja piti huolen omista asioistaan jollakin tapaa ystävällisen epämääräisesti - - -

(MM, 29-30.)

Jokainen henkilöistä hakee vastauksia henkilökohtaisiin kysymyksiinsä. Kaikilla heistä on omat kipukohtansa elämässään ja he hakevat niihin ratkaisua onnen tyyssijana pitämästään Muumilaaksosta. Perillä he kuitenkin huomaavat kaiken muuttuneen, ahdistuvat ja pyrkivät vastustamaan uusia olosuhteita. Vieraat yrittävät jopa imitoimalla muumiperheen toimintatapoja ja rutiineja palauttaa elämän entisiin uomiinsa. Kuitenkin he joutuvat toteamaan, että muumiperheen elämään liittynyt unelma ja siitä koko laaksoon henkinyt taianomainen tunnelma on kadotettu. Lopulta heidän omat, aiemmin kovin idealistiset ja ihannoivat muisti- ja mielikuvansa muumiperheen elämästä alkavat muuttua arkisemmiksi ja aiemmin tavoiteltavina pitämänsä piirteet muuttuvat ärsyttäviksi. Kokoontuminen Muumilaaksoon muodostuu kunkin vieraan elämässä henkiseksi käännekohdaksi, kun jokainen heistä joutuu pohtimaan aiemmin itsestäänselvyyksinä pitämiään arvoja ja asenteita. Tilanne vastaa Elaine Wethingtonin kuvailemaa prosessia, jossa sosiaalisen ympäristön muutokset herättävät yksilön omassa elämässä muutostarpeita (Keyes & Haidt, 2003:37). Lopulta vierailijat tulevat siihen tulokseen, että muutos onkin ollut hyvästä ja ajatus vapauttaa heissä jokaisessa uusia voimavaroja. Käännekohta toimii heidän kohdallaan eheyttävänä ja voimaannuttavana ja antaa mahdollisuuden tarkastella tulevaisuutta uudesta, valoisammasta näkökulmasta.

Muumilaakson marraskuu vahvistaa edelleen jo muissa muumikirjoissa ilmennyttä käsitystä siitä, että ei ole yhtä ainoata tietä onneen, eikä vain yhtä tapaa olla onnellinen. Positiivisen psykologian käsitys on, että onnellisuus muodostuu yksilön sisäisen kokemuksen pohjalta. Tästä johtuen toisen yksilön keinoja ja kokemuksia ei ole edes mahdollista siirtää sellaisinaan itselleen, mutta niitä refleктоimalla voi oppia paljon itsestään.

Kirjan – ja samalla koko kirjasarjan – lopussa homssu näkee ulapalla siintävän myrskylyhdyn kotiin palaavan muumiperheen veneen keulassa. Hän on nyt valmis ottamaan vastaan tulijat sellaisena kuin he ovat, ei kehittelemänsä haavekuvan mukaisina. Toisaalta olisi vaivatonta, mikäli onnen voisi löytää kopioimalla jonkun toisen elämää, noudattamalla hänen arvojaan ja toimintatapojaan. Kuitenkin on jopa lohdullista, että jokaisella – pienintä homssua myöten – on mahdollisuus tulla onnelliseksi aivan omalla tavallaan.

6 PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkinut pro gradu –työssäni muumiromaaneissa ilmenevää hyvää elämää ja onnellisuutta. Huomiotani on kiinnittänyt viime aikoina runsas elämäntapa- ja elämäntapa-hallintaoppaiden tarjonta, ja vaikuttaa siltä, että onnellisuuden etsiminen ja tavoittelu nostetaan toistuvasti esille mediassa. Keinoja onnellisuuden saavuttamiseksi tarjotaan esimerkiksi oikeanlaisesta liikunnasta, ruokavaliosta, ajattelusta, työstä ja parisuhteesta, minkä perusteella vaikuttaakin siltä, että kyseessä on hyvin monimutkainen asia, joka vaatii paljon ponnistuksia ja ulkopuolista apua. Itseäni alkoi kiinnostaa, miten onnellisuutta on tutkittu ja aloin tutustua positiiviseen psykologiaan, johon myös onnellisuustutkimus kuuluu.

Muumien maailma on ollut itselleni hyvin tuttu ja kiinnostava jo lapsuudestani saakka, ja olen ollut aina hyvin viehättynyt romaaneissa vallitsevasta ilmapiiristä. Olen seurannut myös 1990-luvun alussa tehtyä animaatiisarjaa, joka tosin tuntui antavan paljon alkuperäisteoksia yksiulotteisemman ja silotellumman kuvan muumien maailmasta. Halusin palata muumiromaanien pariin ja tarkastella lähemmin, kuinka onnellista ja hyvää elämää siellä oikeastaan kuvataan, ja mistä muumihahmojen onnellisuus syntyy. Ennakkokäsitykseni oli, että Tove Janssonin luomasta muumien tarinasta on hahmotettavissa maailmankuva, johon sisältyy myös moraalinen ulottuvuus sekä selkeästi löydettävä arvomaailma, jotka puolestaan vaikuttavat onnellisuuden kokemusten syntymiseen.

Työskentelyni edetessä olen huomannut, että muumiromaaneista tosiaan löytyy runsaasti asettamaani teoreettisen viitekehikseen sopivia aineksia. Myös romaanihenkilöiden erityislaatu on tullut minulle uudella tavalla tutuksi ja käsitykseni heistä on syventynyt. Lähestyin valitsemaani aihetta keskittyen viiteen keskeisimpään henkilöön, joten aineiston käsittely ei ole kaikkien romaanien osalta ollut yhtä laajaa. Työni tavoitteena ei ole ollut vertailla Tove Janssonin ja hänen teostensa maailmaa, mutta kun yhtäläisyyksiä tuli väistämättä esille, katsoin parhaaksi tuoda esille myös kirjailijan biografista ainesta sikäli, kun sillä on lisäarvoa tutkimukseni kannalta.

Muumien kuva maailmasta on positiivinen ja jo sinänsä onnellisuutta luova. Yhteisöä lujittavat selkeät arvot, kuten suvaitsevaisuus ja yhteisöllisyys. Myös individualismi sallitaan, eikä kenenkään tarvitse asettua yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin, koska

sellaisia ei edes ole. Yleisesti ottaen yksilöillä näyttää olevan luontainen halu kuulua yhteisöön ja toimia sen hyväksi. Muumilaakson väki elää voimakkaasti nykyhetkeä ja pyrkii yhdessä tekemään siitä mahdollisimman miellyttävän. Tulevaisuutta ei yleensä suunnitella ja suhtautuminen siihen on luottavaista. Nopea sopeutuminen uusiin tilanteisiin ja niissä yhdessä toimiminen auttavatkin kaikkia selviytymään useista vastaan tulevista haasteista. *Muumilaakson marraskuu* osoittaa, että suuretkin yhteisössä tapahtuvat ja aluksi vaikeilta tuntuvat muutokset voivat kääntyä voitoksi.

Muumiromaanihenkilöiden kokemukset onnellisuudesta syntyvät monista eri tekijöistä. Taustalta on löydettävissä positiivisen psykologian esille tuomia elementtejä, jotka eri henkilöillä korostuvat eri tavoin. Flow-kokemukset ovat tärkeitä Muumipapalle ja Muumimamma, jonka koko persoonallisuutta leimaa altruismi, on onnellinen saadessaan auttaa toisia. Molempien onnellisuuteen vaikuttaa merkittävästi myös mahdollisuus hallita omaa elämäntilannetta ja tuntea itsensä tarpeelliseksi. Optimistinen asenne auttaa heitä selviytymään elämän käännekohdista ja säilyttämään luottamuksen hyvän elämän jatkumiseen.

Muumilaakson lapsista Muumipeikko on onnellinen jo siitä syystä, että hänen on mahdollista elää vapaata ja turvallista lapsen elämää. Hänen kehittymisensä kannalta keskeiset onnellisuuden hetket liittyvät käännekohtiin, tilanteisiin, joissa hän on itsenäisesti pystynyt selviytymään uusista tilanteista ja tuntenut muuttuneensa niiden seurauksena. Nuuskamuikkunen on onnellinen vain ollessaan vapaa. Vapaus merkitsee hänelle täydellistä riippumattomuutta omaisuudesta, toisista henkilöistä ja ennen kaikkea auktoriteeteista. Hänellä on lisäksi kyky iloita toisten puolesta ja halu tuottaa toisille hyvää. Pikku Myy on muumiromaanihenkilöistä itsekkäin. Hän on onnellinen voidessaan toteuttaa itseään täysin haluamallaan tavalla. Hän myös toimii aktiivisimmin sen puolesta, että nämä mieliteot toteutuvat.

Tutkielmani osoittaa, että muumiromaaneissa eletään hyvää elämää ja niistä voi löytää lukuisia onnellisuutta lisääviä seikkoja. Yhteisö on merkittävä voimavara sen jäsenelle silloin, kun se toimii tukena eikä tukahduttajana. Muumien viesti on, että jokaisella on lupa ja mahdollisuus tulla onnelliseksi.

LÄHTEET

AINEISTO

Jansson, Tove. 1970. *Muumilaakson marraskuu*, WSOY.

Jansson, Tove. 1963. *Muumipapan urotyöt*. WSOY.

Jansson, Tove. 1965. *Muumipappa ja meri*, WSOY.

Jansson, Tove. 1955. *Muumipeikko ja pyrstötähti*. WSOY.

Jansson, Tove. 1991. *Muumipeikko ja suuri tuhotulva*. WSOY.

Jansson, Tove. 1962. *Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia*. WSOY.

Jansson, Tove. 1958. *Taikatalvi*. WSOY.

Jansson, Tove. 1958. *Taikurin hattu*. WSOY.

Jansson, Tove. 1957. *Vaarallinen juhannus*. WSOY.

PAINETUT LÄHTEET

Csikszentmihalyi, Mihaly. 1997. *Finding flow: The Psychology of Engagement in Everyday Life*. New York: Basic Books.

Csikszentmihalyi, Mihaly. 2006. *A Life Worth Living - Contributions to Positive Psychology*. Oxford University Press.

Envall, Markku. Kirjallisuus ja maailmankuva. 1989. Teoksessa *Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa*. Manninen, Juha, Envall, Markku ja Knuuttila, Seppo. Gummerus: Jyväskylä.

Jansson, Per Olov. 2004. Rakkauden voimattomuudesta. Teoksessa *Toven matkassa*. Muistoja Tove Janssonista. Svensson, Helen (toim.) Juva: WS Bookwell Oy.

Jansson, Tove. 1996. *Haru, eräs saari*. WSOY.

Jansson, Tove. 1973. *Kesäkirja*, WSOY.

Jansson, Tove. 1969. *Kuvanveistäjän tytär*. WSOY.

Keltikangas-Järvinen, Liisa. 1994. *Hyvä itsetunto*. 2. painos. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Kruskopf, Erik. 1992. *Kuvataiteilija Tove Jansson*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.

Manninen, Juha. 1977. Maailmankuvat mailman ja sen muutoksen heijastajina. Teoksessa *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena*. Kuusi, Matti, Alapuro, Risto & Klinge, Matti (toim.) Keuruu: Otava.

Ojanen, Markku. 2001. *Ilo, onni, hyvinvointi*. Helsinki: Kirjapaja.

Ørjasaeter, Tordis. 2004. "Kultaisessa vasikassa" on totta kaikki muu paitsi vasikka. Teoksessa *Toven matkassa*. Muistoja Tove Janssonista. Svensson, Helen (toim.) Juva: WS Bookwell Oy.

Ørjasaeter, Tordis. 1987. *Tove Jansson – Muumilaakson luoja*. Porvoo: WSOY.

Peterson, Christopher & Chang, Edward C. Optimism and flourishing. Teoksessa *Flourishing: Positive Psychology and the Life Well-lived*. Toim. Keyes & Haidt. Washington DC: American Psychological Association.

Piliavin, Jane Allyn. 2003. Doing well by doing good: benefits for the benefactor. Teoksessa *Flourishing: Positive Psychology and the Life Well-lived*. Toim. Keyes & Haidt. Washington DC: American Psychological Association.

Sihvola, Juha. 2004. *Maailmankansalaisen etiikka*. Helsinki: Otava.

Volotinen, Teresia. 2009. Tove Jansson – Matkantekoa muumimaailmassa. Teoksessa *Suomalainen satu*. Toim. Kolu. Helsinki: BTJ. 175-185.

Westin, Boel. 2008. *Tove Jansson. Sanat, kuvat, elämä*. Juva: WS Bookwell.

Wethington, E. (2003.) Turning Points as Opportunities for Psychological Growth. Teoksessa *Flourishing: Positive Psychology and the Life Well-Lived*. Toim. C. L. M. Keyes and J. Haidt. Washington, DC: American Psychological Association. 37-53.

Wilenius, Reijo. 1999. *Mitä on ihminen? Filosofiaa ihmisestä ja inhimillisestä kasvu-
ta*. Jyväskylä: Atena.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Mattila, Antti S. 2008. *Onnellisuudesta*.

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=onn00001&p_teos=onn&p_selaus=9505. Luettu 5.7.2010.

Ojanen, Markku. 2009. www.rotary.fi/liitteet/PDG/Tampere/Markku-Ojanen-onnellisuus.pdf. Luettu 27.6.2010.

Ojanen, Markku. 2004. www.markkuojanen.com/pages/luennot/patologiasta-fortologiaan.php. Luettu 5.7.2010.

Piliavin, Jane Allyn & Chang, Hong-Wen. 2008. Altruism: A Review of Recent Theory and Research. www.jstor.org/stable/2083262. Luettu 5.7.2010.